

JOURNAL JOSE

Journal of Social Education

2024/2

December 2024

ISSN: 2822-4973

www.journaljose.com

(Toplumsal Eğitim Dergisi)

(2024/2 -Aralık 2024)

J O S E

JOURNAL OF SOCIAL EDUCATION

TOPLUMSAL EĞİTİM DERĐİSİ

2024 / Sayı: 2- Aralık 2024

ISSN: 2822-4973

Toplumsal Eğitim Dergisi, uluslararası hakemli bir dergidir. Nisan ve Aralık olmak üzere yılda iki kez yayınlanacaktır. Ayrıca yılda iki kez özel sayı yayımlanabilir. Dergi elektronik ortamda yayınlanacak olup, yayımlanan sayılara; toplumsalegitim.com adresinden erişim sağlanabilir. Makaleler intihal tespit programında gözden geçirilerek yayımlanmaktadır.

JOURNAL of SOCIAL EDUCATION (Journal JOSE)

2024 / Issue: 2 – December 2024

ISSN: 2822-4973

Journal of Social Education is an international refereed journal. It will be published twice a year, in April and December. In addition, a special issue may be published twice a year. The journal will be published electronically and published issues; It can be accessed at info@journaljose.com. The articles are published after being reviewed in the plagiarism detection program.

Sahibi ve Sorumlusu/ Owner:

Gökçe Aydın

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ali Geven

Dergi İletişim:

toplumsalegitimdergisi@gmail.com

info@journaljose.com

Editör:

Doç. Dr. Mehmet Korkud Aydın

TOPLUMSAL EĞİTİM DERĐİSİ

Toplumsal Eğitim Dergisi'nin Tarandığı İndeksler:

WorldCat

Index Copernicus

DRJI

ESJI

Cite Factor

EuroPub

Scribd

Openaire

Zenodo

Kütüphaneler (Libraries)

Harvard Library

Internet Archive (archive.org)

JOURNAL of SOCIAL EDUCATION (JOSE)

Bilim ve Danışma Kurulu

- Prof. Dr. Mesut Aydın, İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Recep DüNDAR, İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Hamdi ÖNAY, İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa MüJDECI, Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hacı Ömer Budak, Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer Faruk Sönmez, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Prof. Dr. Rahmi Doğanay, Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Erdal AÇIKSES, Munzur Üniversitesi
Doç. Dr. Özkan Akman, Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Servet Atik/İnönü Üniversitesi
Doç. Dr. Ökkeş Nariñ, Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Erkan Yeşiltaş, Cumhuriyet Üniversitesi
Doç. Dr. Recep Özman, İnönü Üniversitesi
Doç. Dr. İhsan Ünlü, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Doç. Dr. Özlem Ulukalın, Artvin Çoruh Üniversitesi
Doç. Dr. Tekin Çelikkaya, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Doç. Dr. Sibel Oğuz-Haçat, Kastamonu Üniversitesi
Doç. Dr. Elvan Yalçınkaya, Erciyes Üniversitesi
Doç. Dr. İsmail Efe, Kırıkkale Üniversitesi
Doç. Dr. Yasin Demir/ Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi
Doç. Dr. Zekeriya Çam/ Muş Alpaslan Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Şihmet Yigit Osmaniye Korkutata Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Abdullah Manap/ Batman Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Akif Karaman Ortadoğu Amerikan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre Avcı, Siirt Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Ceylan Artvin Çoruh Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Gökay Keldal/ İnönü Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Metin Kırbaç/ İnönü Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Pamuk/ Konya
Dr. Öğretim Üyesi Yavuz Koşan/ Muş Alpaslan Üniversitesi
Dr. Murat Canpolat/ İnönü Üniversitesi
Dr. Onur Balı/ Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

2024/2 Aralık Sayısı Hakem Kurulu

Prof. Dr. Ayşen Sina/ Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. İsmail Efe/ Kırıkkale Üniversitesi
Doç. Dr. Ökkeş Nariç/ Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Burak Kocaoğlu/ Osmaniye Korkutata Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mert Can Erdoğan/ Kırıkkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Cem Karakılıç/ Çankırı Karatekin Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi/ Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Öğr. Gör. Güler Aydın/ İnönü Üniversitesi

Toplumsal Eğitim Dergisi (Journal JOSE) 2024/ Aralık sayısına hakemlik yaparak katkıda bulunan kıymetli araştırmacılarımıza teşekkür ederiz.

2024/ Sayı:2' de yayımlanan yazıların tümünün sorumluluğu Yazarlarına aittir.

The responsibility of all the articles published in 2024/ Issue:2 belongs to their authors.

OKUR YORUMLARI / LETTERS

Lütfen yayımlanan yazılar hakkındaki yorum, görüş ve önerilerinizi dergi editörlerine gönderiniz:

toplumsalegitimdergisi@gmail.com

info@journaljose.com

JOURNAL of SOCIAL EDUCATION (JOSE)

Toplumsal Eğitim Dergisi 2024/ Sayı:2 (Aralık- 2024)

İçindekiler

Hülya NARİNÇ

Türkçe'de Günlük Hayatta Sık Kullanılan Bazı Kelimelerin Kökenleri (s. 1-8)

Sermin YAVAŞ KURT

1914-1918 Yılları Arasında Bulgaristan (9- 21)

Hasan Furkan CANÖZ

1260-61/1844-45 Temettuat Kayıtları Işığında Ankara Eyaleti Kalecik Kazası Ahmedadil Köyünün Sosyal Ve Ekonomik Yapısı (s. 22- 36)

Gülşah Azer EFE

Kitap Tanıtımı II. Meşrutiyet Döneminde Orduda Islah, Yapılandırma ve Müfettişlik Teşkilatının Kurulması, EFE, İsmail(2024), Berikan Yayınevi, ISBN: 978-625-6284-76-0 (s. 37- 40)

Sunay TAN

Elazığ Basın Tarihi: Uluova Gazetesi, Turan Gazetesi, Yeni Harput Gazetesi, Elazığ Gazetesi Örneği (s. 41- 53)

Yayın Etiği ve Yazım Kuralları (s. 54- 55)

Türkçe’de Günlük Hayatta Sık Kullanılan Bazı Kelimelerin Kökenleri

Hülya Narinç¹

DOI: 10.5281/zenodo.14585711

Öz

Bu çalışma Türkçe’de günlük olarak kullanılan kelimelerin kökenleri hakkında bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır. Söz konusu kelimelerin seçiminde günlük hayatta sıkça kullanılan kelimeler tercih edilmiştir. Bu kelimelerin tam olarak tespiti ise meslek lisesi 12’nci sınıf öğrencileri ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Söz konusu tespit sürecinde ise öğrencilere daha önceden hazırlanmış olan kelimeler verilmiş ve onların kendilerine verilen bu kelimeler arasından hangilerinin kökenini bildikleri sorulmuştur. Öğrencilerden alınan cevaplar neticesinde onların kökenlerini bilmediği kelimeler çerçevesinde söz konusu bu çalışma ortaya çıkmıştır. Bu şekilde tespit edilen toplam kelime sayısı 15’tir. Yöntem olarak tespiti yapılan 15 kelimenin köken bakımından incelenmesinde öncelikle Türk Dil Kurumunun kullanıma sunduğu Türkçe Sözlükler tercih edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Köken, Kelime, Lise.

Origins of Some Words Used Frequently in Daily Life in Turkish

Abstract

This study was prepared to provide information about the origins of words used daily in Turkish. In the selection of the words in question, words frequently used in daily life were preferred. The exact determination of these words was carried out with 12th grade students of vocational high school. In the said determination process, previously prepared words were given to the students and they were asked which of the given words they knew the origins of. As a result of the answers received from the students, this study emerged within the framework of words whose origins they did not know. The total number of words detected in this way was 15. As a method, Turkish Dictionaries provided by the Turkish Language Association were primarily preferred in the examination of the origins of the 15 words detected.

Key Words: Turkish, Origin, Word, High School.

Extended Abstract

Etymology, the study of the historical evolution, semantic changes, and cultural contexts of words, is a vital linguistic discipline. Understanding the origins of words not only sheds light

¹ Uzman Öğretmen, MEB, Tekirdağ Zübeyde Hanım Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, hulyagureli@hotmail.com.

on the structure of language but also unveils how languages have evolved and reveals the cultural and historical backgrounds of societies.

Examining the origins of words is an essential tool for comprehending the historical development of language and the interactions between societies. Words are not merely elements of language; they also carry the cultural memory and history of a society. Research on etymology enriches linguistic studies with cultural and historical depth. The evolution of language offers extensive insights into the social structures and cultural interactions of societies.

The primary focus of this study, aiming to extend its scope from 12th-grade students to a broader audience, is to emphasize the benefits of understanding etymology for young individuals. These benefits can be summarized as follows:

Enhancing linguistic awareness: Learning the origins of words enables a deeper understanding of their meanings and evolution. This fosters the accurate use of language and a richer linguistic knowledge. As young individuals learn how words have been shaped over historical processes, they can better grasp the logic and structure of language.

Improving communication skills: Etymology helps young people explore the broader spectrum of word meanings. This, in turn, makes them more effective and precise communicators. It also prevents semantic shifts in both written and verbal expression.

Establishing cultural connections: Words serve as building blocks reflecting a society's culture and history. The origin of a word provides clues about the past and culture of the people it belongs to. This allows young individuals to better understand historical, cultural, and social contexts.

Fostering mental flexibility and critical thinking: Tracing the historical evolution of a word and analyzing its multiple meanings enhance mental flexibility. This process strengthens the linguistic analytical abilities of young individuals.

Facilitating language learning: Knowing the origins of words simplifies drawing connections with other languages. Many languages share common roots. Latin, Greek, Arabic, and other ancient languages have contributed to modern words. This makes it easier for young people to remember words while learning foreign languages.

Strengthening social communication: Words enable communities to communicate using a shared language. Understanding etymology allows individuals to establish stronger connections within a community. By appreciating linguistic diversity and richness, young individuals can show linguistic sensitivity in their social relationships.

Giriş

Bu çalışma Zübeyde Hanım Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 12’inci sınıf öğrencileri ile birlikte analizi yapılan ve günlük hayatımızda sıkça kullanılan kelimelerin kökenlerini öğrenmek üzere hazırlanmıştır. Bu çerçevede öğrencilere karışık halde kelimeler verilmiş ve onlardan kelimelerin kökenini bilip bilmedikleri istenmiştir. Bu şekilde yaklaşık 50 adet kelime tercih edilmiş ve öğrenciler tarafından kökeni bilinen kelimeler araştırma dışında bırakılmıştır. Araştırmaya konu olan kelimeler çalışma için temel teşkil etmiştir. Bu şekilde temel alınan

kelime sayısı 15’dir. Bu kelimelerin bir sıra takip edilmeksizin dizilimi ise; “İnsan, Kaynana, Emek, Yürek, Nankör, Çerçeve, Hafta, Bayrak, Çeyrek, Cuma, Telefon, Tamam, Enişte, Şirin, Yeşil” şeklindedir. Araştırma yapılırken izlenen metod ise öncelikle Türk Dil Kurumu bünyesinde yer alan çevrim içi sözlükler, Kutadgu Bilig, Etimolojik Sözlük, Kamus-ı Türki, Türk Dillerinin Etimolojik Sözlüğü gibi sözlüklerin taraması yapılmıştır. Daha sonra bu konu başlığını ilgilendiren telif ve tetkik eserler temin edilmiştir. Söz konusu sözlüklerden ve telif tetkik eserlerden tematik olarak genellemeye tabi tutulup fişlemeleri yapılmıştır. İlgili fişler daha sonra köken bakımından bir tasnif yapılarak analiz edilmiştir. Bu çerçevede incelenen sözlüklerden kavramlar ve kelimelerin anlamları tespit edilirken, telif ve tetkik eserlerden ise ilgili kelimelerin kullanım alanları ve dönemleri tespit edilmiştir. Bu noktadan hareketle telif ve tetkik eserler arasında çalışmaya önemli bir rehberliği olan “Aydın Yalçın” tarafından kaleme alınan Türkçe’nin Etimolojisi başlıklı eserden “Yürek” kelimesi ile ilgili bilgiler alınmıştır. Diğer taraftan “Mehmet Önal” tarafından hazırlanan Eski Türkçe ve Modern Türkçe Etimolojisi isimli eserden “Hafta” kelimesi ile ilgili bilgiler alınmıştır.

Çalışmanın önemine değinilecek olursa, Türkiye’de özellikle çağımız gençleri arasında iletişim için kullanılan kelimelerin bilinçli mi yoksa bilinçsiz mi kullanıldığının tespiti için yola çıkılmış ve buradan hareketle aslında onların günlük hayatta kullandıkları kelimelerin neredeyse yarısını tahmin yürüterek de olsa kökenini bildikleri tespit edilmiştir. Bu açıdan zaten bu çalışma da onlar tarafından bilinmediği anlaşılan kelimelerin etimolojisi üzerinden bir bilgisel olarak kamuoyu ile paylaşım yapmak adına hazırlanmıştır.

1. Kelime Kökeni ve Etimolojisi

1.1. Kelime Kökeni Nedir?

Kelime kökeni, bir kelimenin hangi dil ailesine ait olduğunu, hangi dilde ortaya çıktığını inceler. Diğer taraftan bir kelimenin başka dillerden alınıp alınmadığını ve tarihsel süreç içinde geçirdiği anlam değişikliklerini anlamaya çalışır. Dilbilimci, kelimenin kökenini araştırarak, o kelimenin bir dilde nasıl evrildiğini, hangi kültürel ve dilsel etkilerle şekillendiğini ortaya koyar (Wexler, 1996). Kelime kökenini incelemek, bir dilin evrimini ve geçirdiği değişimleri anlamada kritik bir rol oynar. Bu inceleme, dilin tarihsel gelişimi hakkında ipuçları verir. Kelimeler, insanların yaşadığı toplumsal, kültürel ve coğrafi değişimlerin izlerini taşır. Kelime kökeni bilgisi, hem dilin sözlük anlamlarını hem de dilsel bağlamda nasıl kullanıldığını anlamamıza yardımcı olur. Ayrıca, kelimenin kökeni, onun duygusal, sosyal veya kültürel değerini de ortaya koyabilir (Köprülü, 2007).

1. 2. Etimoloji

Kelime kökeninin bilimsel adı etimolojidir. Etimoloji, kelimenin tarihini, kökenini ve anlamını inceleyen bir bilim dalıdır. Etimolojik analiz, bir kelimenin ilk anlamını belirlemek, anlamının zaman içindeki değişimini görmek ve o kelimenin hangi dillerden alındığını tespit etmek amacıyla yapılır. Örneğin, "telefon" kelimesi, Yunanca kökenli olup, "tele" (uzak) ve "phone" (ses) anlamlarına gelir (Türk Dil Kurumu).

1.3. Dil Aileleri

Kelime kökeni araştırmaları, dil ailesi bilgisini de içerir. Dil ailesi, benzer dil özellikleri taşıyan ve tarihsel olarak birbirine bağlı olan dillerin oluşturduğu gruptur. Türkçe, Türk dil ailesine aittir. Türkçe kelimeler, bazen bu dil ailesinin diğer dillerinden, bazen de başka dil gruplarından (örneğin, Arapça, Farsça, Fransızca) alınmış olabilir. "Köpek" kelimesi Türkçe kökenli bir kelime iken, "çalışmak" kelimesi, Farsça kökenli bir kelimedir (Stepanov, 1997).

1.4. Kelime Kökenlerinin Kültürel İlişkisi

Kelime kökeni, bir dilin başka kültürlerle etkileşimi hakkında önemli bilgiler verir. Örneğin, "şeker" kelimesi Arapça kökenli olup, "şikr" (şeker) anlamına gelir. Bu kelimenin kökeni, Türkçenin tarihsel olarak Arap kültürüyle olan etkileşimini gösterir (Püsküllüoğlu, 2000). Benzer şekilde, "yürek" kelimesi, Türkçe kökenli olup, Türklerin eski dilinde de "gönül" veya "kalp" anlamlarına gelmiştir (Yalçın, 1993). Bu tür kelimeler, Türk kültürünün çok yönlü etkilerini gösterir.

1.5. Dilin Evrimi

Kelime kökeni, dilin nasıl evrildiğini ve zaman içinde nasıl değiştiğini anlamamıza yardımcı olur. Her kelime, tarihsel bir yolculuktan geçer ve zamanla anlamında, biçiminde veya kullanımında değişiklikler olabilir. Bu süreç, dilin sosyal, kültürel ve teknolojik gelişimlerine paralel olarak ilerler. Örneğin, "hafta" kelimesi Arapçadan Türkçeye geçmiş ve zaman içinde haftalık zaman dilimi anlamına gelmiştir (Önal, 2002).

1.6. Kelime Kökeninin Dilbilimsel Faydaları

Kelime kökenini öğrenmek, dilin yapısını daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Etimolojik analiz, dilbilgisel anlamda da faydalıdır çünkü kelimelerin türemesi ve evrimi, dilin morfolojik yapısını anlamamıza yardımcı olur. Kelime kökeni bilgisi, dil öğrencilerinin ve dilbilimcilerin, kelimeleri daha doğru ve anlamlı bir şekilde kullanmalarını sağlar. Ayrıca, bir kelimenin kökenini bilmek, kelimenin doğru kullanımı hakkında da bilgi verir (Deny, 1967).

2. Günlük Hayatta Sıkça Kullanılan ve Kökenleri Tespit Edilen Kelimeler

2.1. İnsan

Türkçedeki insan kelimesi, Arapça kökenli olup, Arapçadaki "insān" (إنسان) kelimesinden türetilmiştir. Bu kelime, "insan" anlamına gelir ve Türkçeye benzer anlamla geçmiştir. "İnsan" kelimesi, aynı zamanda duygusal ve kültürel bir varlık olarak da kullanılır (TDK Türkçe Sözlük). Kutadgu Bilig'de insan kelimesi YANGLUK olarak verilmiş ve yanılan yanlış yapan anlamına gelir (Kutadgu Bilig).

2.2. Kaynana

Kaynana, Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçadaki "kaynāna" (كئانة) kelimesi, "gelinin annesi" anlamına gelir. Bu kelime, Türkçeye aile ilişkilerini tanımlayan bir terim olarak geçmiştir (Püsküllüoğlu, 2000). KAYNANA, KAYNATA : Kayın kökünden gelir .Orta Asya

şaman Türkleri iki ailenin birleşmesinin sembolü olarak Kayın ağacını tanımlamışlardır. Kayın ağacı dünyanın en hızlı kaynayan, birleşen ağacıdır.

2.3. Emek

Türkçede kullanılan emek kelimesi, Türkçenin öz kelimelerindendir. Eski Türkçede "emek" biçiminde yer alır ve "çaba, güç harcama" anlamına gelir. Bu kelime, Türkçenin ilk dönemlerinden bu yana benzer anlamlar taşır ve Türkçenin doğasında yer alan bir terimdir (Yalçın, 1993). Orta Asya'dan gelen, Eski Türkçe bir kelime olan "emek"; "ıstırap, acı, sıkıntı" anlamına gelmiş. Kökünde "zahmet, eziyet çekmek" anlamına gelen "emge" fiili var. "Emge" kelimesi "göğüs" anlamındaki "emig"den gelmiş, "emig" de süt emmekten: Önce anamızın göğsünden besleniyor, sonra emekleyerek hayatın ilk zorluğunu "göğüslüyoruz" (tarlada çalışan çiftçi).

2.4. Yürek

Yürek kelimesi de Türkçeye ait bir kelimedir. Eski Türkçede "yürek" biçimiyle var olan bu kelime, "kalp, duygusal merkez" anlamına gelir. Yürek, hem fiziksel hem de duygusal anlamda bir organ olarak kullanılır ve Türkçede benzer anlamlarla evrilmiştir (Stepanov, 1997).

2.5. Nankör

Nankör kelimesi, Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçadaki "nānkār" (ناكر) kelimesi, "şükretmeyen, minnettarlık göstermeyen" anlamına gelir. Türkçeye geçmiş olan "nankör" kelimesi de benzer anlamlar taşır ve özellikle bir kişiyi minnettarlık göstermemekle tanımlamak için kullanılır (Köprülü, 2007). Farsça "nan" ekmek anlamındadır. Kür ise kör anlamındadır. Ekmek görmez, nimet bilmez anlamındadır.

2.6. Çerçeve

Çerçeve kelimesi, Farsça kökenlidir ve Farsçadaki "čārčūba" (چارچوب) kelimesiyle bağlantılıdır. Farsçadaki bu kelime "çerçeve" veya "sınır" anlamına gelir ve zamanla Türkçeye geçmiştir (Wexler, 1996). Farsça dört demek çar dan türemiştir. Çar +çeve dört tarafı çevrili anlamına gelmektedir.

2.7. Hafta

Hafta kelimesi, Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçadaki "usbu" (أسبوع) kelimesi, "hafta" anlamına gelir. Türkçeye, özellikle İslam kültüründeki haftalık zaman birimi olarak geçmiştir (Deny, 1967). Farsça haft kelimesinden türemiştir. Haft farsça 7 demektir

2.8. Bayrak

Bayrak, Farsça kökenli bir kelimedir. Farsçadaki "bāy-rāk" (بايرک) kelimesi, "bayrak, sancak" anlamına gelir. Türkçeye bu biçimiyle geçmiş ve özellikle ulusal kimlik simgesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. (Türk Dil Kurumu). Eski Türkçe Badruk tan gelir. Toprağa batırılan anlamındadır.

2.9. Çeyrek

Çeyrek kelimesi, Farsça kökenli olup, "çāreka" (چارک) kelimesi, "dörtte bir" anlamına gelir. Bu kelime, Türkçeye "çeyrek" olarak geçmiş ve zaman içinde özellikle zaman dilimlerini anlatan bir terim olmuştur. (Ercilasun, 2011). Tuncer Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü. Farsçadan dilimize geçmiş "çeyrek" sözcüğü. Çeyrek sözcüğü, Farsçada dört anlamına gelen "çâr" ve tek, bir anlamına gelen "yek" sözcüklerinden meydana gelerek dörtte bir gibi bir anlamla dilimize geçer.

2.10. Cuma

Cuma kelimesi, Arapça kökenli bir kelimedir ve Arapçadaki "jum‘a" (جمعة) kelimesi, "toplantı, cuma günü" anlamına gelir. İslam dininin kutsal günü olarak kabul edilen Cuma, Türkçeye bu anlamla geçmiş ve Türk kültüründe de dini bir bağlamda kullanılmaktadır (TDK Etimolojik Türkçe Sözlük). Arapçada toplanma anlamına gelen "cem" sözcüğünden gelmiş cuma sözcüğü. Hatta cami de toplanma anlamına gelir.

2.11. Telefon

Telefon, Yunanca kökenli bir kelimedir. Yunanca "tele" (μακρύ) ve "phone" (φωνή) kelimelerinin birleşiminden türetilmiştir. "Tele" "uzak" ve "phone" "ses" anlamına gelir. Bu kelime, iletişim teknolojisiyle birlikte Türkçeye geçmiş ve günümüzde telefon olarak kullanılır (TDK, Etimolojik Türkçe Sözlük).

2.12. Tamam

Tamam kelimesi, Arapça kökenli bir kelimedir. Arapçadaki "tamām" (تمام) kelimesi, "tam, eksiksiz" anlamına gelir ve Türkçeye aynı anlamla geçmiştir. Günümüzde, tamamlanmış bir iş ya da onay anlamında kullanılır (TDK, Etimolojik Türkçe Sözlük).

2.13. Enişte

Enişte, Türkçenin öz kökenlerinden bir kelimedir. Eski Türkçede "enişe" biçiminde bulunur ve "kadının erkek kardeşi" ya da "kız kardeşin eşi" anlamına gelir. Türkçenin iç evriminde şekillenen ve aile içindeki bir bireyi tanımlayan bir terimdir (TDK, Etimolojik Türkçe Sözlük). Farsçada ‘zengin çiftçi’ anlamında kullanılan ‘angušta’ kelimesi bize enişte olarak geçmiştir.

2.14. Şirin

Şirin kelimesi, Farsça kökenli bir kelimedir. Farsçadaki "šīrīn" (شیرین) kelimesi, "tatlı, hoş, güzel" anlamına gelir ve Türkçeye de benzer anlamlarla geçmiştir. Türkçede, bir kişinin ya da nesnenin hoş ve çekici olduğu anlamında kullanılır (TDK, Etimolojik Türkçe Sözlük). Farsça süt anlamına gelen "şir" kelimesinden türeyen bir başka kelime olan "şirin", "sütten yapılmış gibi tatlı" manasındadır.

2.15. Yeşil

"Yeşil" kelimesi, Arapçadaki "أخضر" (ahḍar) kelimesinden türetilmiştir. Arapçada "akhḍar", "yeşil" anlamına gelir ve doğrudan bir renk ismi olarak kullanılır. Bununla birlikte,

Türkçedeki "yeşil" kelimesinin Arapçadaki "خضر" (haḍr) kökünden türediği kabul edilir. Bu kök, doğadaki yeşil rengi, özellikle bitkilerde ve doğada yeşil olan şeyleri ifade eder. (Nişanyan, Çağdaş Türkçe'nin Etimolojisi). Yeşil kelimesi, kendi tazeliğini, canlılığını yitirmemiş, taze anlamına gelen yaş kelimesinden gelmektedir.

Sonuç

Kelime kökeni (etimoloji), kelimelerin tarihsel evrimini, anlam değişimlerini ve kültürel bağlamlarını anlamaya yardımcı olan önemli bir dilbilimsel disiplindir. Kelimelerin kökeni, sadece dilin yapısını anlamayı değil, aynı zamanda dilin nasıl evrildiğini, toplumların kültürel ve tarihi geçmişlerinin de keşfedilmesini sağlar.

Kelime kökenlerini incelemek, dilin tarihsel gelişimi ve toplumlar arası etkileşimleri anlamada önemli bir araçtır. Kelimeler, yalnızca dilin bir parçası olmakla kalmaz, aynı zamanda bir toplumun kültürel belleğini ve geçmişini de taşır. Kelime kökenleri üzerine yapılan araştırmalar, dilbilimsel çalışmaların ötesinde, kültürel ve tarihsel bir derinlik kazandırır. Dilin evrimi, toplumların sosyal yapıları ve kültürel etkileşimleri hakkında geniş bilgiler sunar.

Çalışmanın temel noktasını oluşturan ve 12'nci sınıf öğrencilerinden yola çıkılarak genele yayılması hedeflenen kelime köken bilgisinin gençler tarafından bilinmesinin onlara sağlayacağı faydaları sıralamak gerekirse;

- Dil bilincini artırır; kelimelerin kökenlerini öğrenmek, bir kelimenin tam anlamını ve nasıl evrildiğini anlamayı sağlar. Bu da dilin doğru kullanılmasına ve daha zengin bir dil bilgisine yol açar. Gençler, kelimelerin tarihsel süreçler içinde nasıl şekillendiğini öğrendikçe, dilin mantığını ve yapısını daha iyi kavrayabilirler.
- İletişim becerilerini geliştirir; kelime kökenleri, gençlerin kelimelerin daha geniş anlam yelpazelerini keşfetmelerine yardımcı olur. Bu, onları daha etkili ve doğru iletişim kurabilen bireyler haline getirir. Özellikle yazılı ve sözlü anlatımda anlam kaymalarını önler.
- Kültürel bağlantılar kurar; kelimeler, bir toplumun kültürünü ve tarihini yansıtan taşlar gibidir. Bir kelimenin kökeni, o kelimenin ait olduğu halkın geçmişi ve kültürü hakkında ipuçları verir. Bu da gençlerin tarihsel, kültürel ve sosyal bağlamları daha iyi anlamalarını sağlar.
- Zihinsel esneklik ve eleştirel düşünme; etimolojik bilgiler, bir kelimenin tarihsel evrimini takip etmek, bir kelimenin birden fazla anlamını çözümlmek, zihinsel esnekliği artırır. Bu süreç, gençlerin dilsel analiz yapma yeteneklerini geliştirir.
- Dil öğrenmeyi kolaylaştırır; dil öğrenirken kelime kökenlerini bilmek, başka dillerle bağlantılar kurmayı kolaylaştırır. Birçok dilde ortak kökenler bulunmaktadır. Latince, Yunanca, Arapça ve diğer eski dillerdeki kökenler, modern dillerde benzer kelimelere yol açmıştır. Bu, gençlerin yabancı dil öğrenirken kelimeleri daha kolay hatırlamalarına yardımcı olur.
- Sosyal iletişimi güçlendirir; kelimeler, toplulukların ortak bir dil kullanarak iletişim kurmalarını sağlar. Kelime kökenlerini bilmek, bir toplulukla daha sağlam bir bağ kurmayı

mümkün kılar. Gençler, köken bilgisi sayesinde dilsel çeşitliliği ve zenginliği daha fazla takdir edebilir ve sosyal ilişkilerinde dilsel hassasiyet gösterebilirler.

Kaynakça

Ercilasun, A.,B. (2011), Tuncer Gülensoy, Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü

Jean Deny, (1967), Eski Türk Dili. Paris.

Köprülü, Fuad, (2007) Türk Edebiyatı Tarihi. İstanbul: Dergah Yayınları.

Nişanyan, Sevan (2019), Çağdar Türkçe’nin Etimolojisi

Önal, Mehmet. Eski Türkçe ve Modern Türkçe Etimolojisi. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları,

Püsküllüoğlu, Ali, (2000), Türkçenin Etimolojik Sözlüğü. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Stepanov, Vladimir P. N., (1997) Türk Dillerinin Etimolojik Sözlüğü. Moskova.

TDK, Etimolojik Türkçe Sözlük

Türk Dil Kurumu (TDK), Türkçe Sözlük.

Wexler, Paul, (1996), Türk Dilleri Etimolojisi. Cambridge University Press.

Yalçın, Aydın, (1993), Türkçe'nin Etimolojisi. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

1914-1918 Yılları Arasında Bulgaristan

Sermin Yavaş Kurt¹

DOI: 10.5281/zenodo.14588984

Öz

Coğrafi konum olarak Avrupa'ya yakın olan Bulgaristan, dünyada yaşanan olaylardan da etkilenmiş ve lider devletlerin de Bulgaristan'a önem vermesini sağlamıştır. 1914 yılının başında henüz birinci dünya savaşı başlamamışken Bulgaristan kendi ayakları üzerinde durmaya yeni başlamış bir devlettir. Bulgaristan 1914 yılına Balkan savaşlarında kaybettiği yerlerin acısı ve o zamanlarda yaptığı hatalar üzerindeyken girmiştir. Bulgaristan'da bulunan Liberal hükümet ile birlikte Çar Ferdinand savaşın başı olan 1914 yılında tarafsızlığını açıklamıştır. Avusturya Sırbistan'ın tutumu karşısında 28 Temmuz 1914 tarihinde Belgrad'ı bombalayarak Sırbistan'a savaş ilan etmiştir. Almanya Bulgaristan'a Balkan Savaşları sonucunda elde edemediği Makedonya topraklarını vaat ederek Bulgaristan'ı kendi yanında savaşa sokmaya ikna etmiştir. Alman Generali Mackensen eylül ayında ağır toplarla Belgrad'ı bombalamaya başlamıştır. İngiliz ve Fransızların asker takviyesini zamanında yetiştirememesi ve yeteri kadar asker gönderememesi yüzünden, Sırların kenti sokak sokak sıkı bir şekilde savunmasına rağmen Belgrad düşmüştür. Belgrad'ın düşmesi üzerine 14 Ekim'de Bulgaristan'da savaş ilan etmiştir. Sırbistan'ın geçici başkenti yapılan Niş üzerine yürümüşlerdir. 15 Eylül'de İtilaf devletinin askerleri Bulgaristan'a saldırmış ve üç gün içinde Bulgaristan'ın cepheleri çökertilmiştir. Bu saldırının ardından Bulgaristan askerleri isyan ederek ayaklanmışlardır. Bulgaristan hem askerlerin ayaklanmasıyla uğraşmış hem de İtilaf devletlerinden ateşkes anlaşması talep etmişlerdir. 29 Eylül 1918 tarihinde Bulgaristan ile İtilaf Devletleri arasında savaşı sona erdiren Selanik Ateşkes Anlaşması imzalanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Selanik Ateşkes Anlaşması, Ferdinand, İtilaf Devletleri, İttifak Devletleri

Bulgaria from 1914 to 1918

Abstract

Bulgaria, which is geographically close to Europe, has also been affected by the events in the world and has enabled the leading states to attach importance to Bulgaria. At the beginning of 1914, when the First World War had not yet started, Bulgaria was a state that had just started to stand on its own feet. Bulgaria entered 1914 with the pain of the places it had lost in the Balkan Wars and the mistakes it had made at that time. Together with the Liberal

¹ Biyoloji Öğretmeni, MEB, Avclar Mehmet Baydar Anadolu Lisesi, serminyavas@hotmail.com.

government in Bulgaria, Tsar Ferdinand declared his neutrality at the beginning of the war in 1914. Austria declared war against Serbia by bombing Belgrade on 28 July 1914 against Serbia's attitude. Germany persuaded Bulgaria to enter the war on its side by promising Bulgaria the Macedonian territories that it could not obtain as a result of the Balkan Wars. German General Mackensen started bombarding Belgrade with heavy artillery in September. Because the British and French could not send enough troops and reinforcements in time, Belgrade fell, despite the Serbs' tight defence of the city street by street. Following the fall of Belgrade, Bulgaria declared war on 14 October. They marched on Nis, which was made the temporary capital of Serbia. On 15 September, the Allied troops attacked Bulgaria and within three days the Bulgarian fronts collapsed. After this attack, Bulgarian soldiers rebelled and revolted. Bulgaria both dealt with the uprising of the soldiers and demanded an armistice agreement from the Entente states. On 29 September 1918, the Thessaloniki Armistice Agreement was signed between Bulgaria and the Entente States, which ended the war.

Key Words: First World War, Thessaloniki Armistice Agreement, Ferdinand, Entente States, Alliance States

Extended Abstract

This article, which focuses on Bulgaria's situation between 1914 and 1918, describes how Bulgaria entered 1914 with the pain of the territories it lost during the Balkan Wars and the mistakes it had made during that period. The Liberal government in Bulgaria, along with Tsar Ferdinand, declared neutrality at the beginning of the war in 1914. Germany convinced Bulgaria to join the war on its side by promising the Macedonian territories that Bulgaria had failed to obtain after the Balkan Wars.

In September, German General Mackensen began bombing Belgrade with heavy artillery. Due to the failure of the British and French to send reinforcements in time and in sufficient numbers, Belgrade fell despite the Serbs' strong street-by-street defense of the city. Following the fall of Belgrade, Bulgaria declared war on October 14 and advanced toward Niš, which had been made Serbia's temporary capital. Despite the firm resistance of the Serbs and the French reinforcements, the fall of Kragujevac on October 31 dealt a heavy blow to the Serbs. The Serbs, along with their people, were forced to retreat tragically through Albania.

As the war progressed, it became exhausting and hopeless for both Bulgaria and the other belligerents. By 1918, the war ended where it had begun: in the Balkans. Bulgaria faced not only internal turmoil but also difficulties with its allies, the Ottoman Empire and Germany. When Bulgaria learned that the Allied forces were preparing an attack on the southern front near Thessaloniki, it requested reinforcements from Germany. However, Germany rejected this request.

On September 15, the Allied forces attacked Bulgaria, and within three days, Bulgarian frontlines collapsed. Following this attack, Bulgarian soldiers revolted and mutinied. Bulgaria had to deal with these uprisings while simultaneously seeking an armistice with the Allied powers. On September 29, 1918, the Thessaloniki Armistice was signed between Bulgaria and the Allied powers.

The British press accused Tsar Ferdinand of leading his people into disaster and speculated that he would soon abdicate. This prediction proved accurate when Ferdinand

abdicated on October 3, 1918, in favor of his son Boris. He then left the country, settling in Coburg, where he died in 1948.

At the end of the war, Wilson, in a speech to Congress, stated that nations should determine their own fate, no state should covet another state's sovereignty, and the sovereignty of peoples should not be determined by secret agreements made by either enemy or allied states. However, Britain and France, believing they had borne the brunt of the war, appeared to adhere to these principles but still sought territorial gains for themselves. They were also reluctant to fulfill the promises they had made to countries such as Italy to persuade them to join the war.

Giriş

Bu makalede 1914 yılından başlayarak 1918 yılının sonuna kadar olan süreçte Bulgaristan'ın genel durumu hakkında bilgi verilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Bulgaristan'ın savaşa katılmasıyla devam eden süreçler okuyucuya sunulmuştur. Bu bilgilere genel olarak telif ve tetkik eserlerden, ansiklopedilerden, akademik makalelerden ve yüksek lisans tezlerinden ulaşılmıştır. Söz konusu olan bu kaynaklar; Ökkeş NARİNÇ Bulgar Kaynaklarına Göre Birinci Dünya Savaşında Bulgaristan ve Türk - Bulgar İlişkileri, Barbara Jelavich Balkan Tarihi 2 20. Yüzyıl, Lord Kinross Atatürk Bir Millet in Doğuşu, James Joll - Gordon Martel Birinci Dünya Savaşı Neden Çıktı?, Fahir Armaoğlu 20.Yüzyıl Siyası Tarihi, Basil Liddell Hart Birinci Dünya Savaşı Tarihi, Joseph Pomiankowski Osmanlı İmparatorluğunun Çöküşü (1914-1918 1. Dünya Savaşı), Pierre Renouvin I. Dünya Savaşı, Zafer Çakmak Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i İşgali Ve Sonrasında Osmanlı Devleti İle Yaptığı Antlaşma, Ökkeş Narinç İki Komşunun İlk İttifakı 1915-1918 (Osmanlı Devleti-Bulgaristan), Mehmet Biçici Hatıratlarla Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşına Girişi, Yusuf Aydın Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Cihad İlan Etmesinin Doğu Türkistan'daki Yankıları, Ökkeş Narinç –Mustafa Ekincikli Balkanlarda Denge Oyunu 1914, Muzaffer Başkaya İngiliz Basınına Göre Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşı'ndan Çekilişi ve Selanik Antlaşması, Cemal Kemal Mustafa Kemal'in Mondros Mütarekesi'ne Tepkisi, Emine Bayraktarova Bulgaristan'daki Müslüman Azınlıkların Statüsü (1908-1919), Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi'dir.

1. Birinci Dünya Savaşı Başlamadan Önce Bulgaristan'ın Genel Durumu

Coğrafi konum olarak Avrupa'ya yakın olan Bulgaristan, dünyada yaşanan olaylardan da etkilenmiş ve lider devletlerin de Bulgaristan'a önem vermesini sağlamıştır. 1914 yılının başında henüz birinci dünya savaşı başlamamışken Bulgaristan kendi ayakları üzerinde

durmaya yeni başlamış bir devlettir. Bulgaristan 1914 yılına Balkan savaşlarında kaybettiği yerlerin acısı ve o zamanlarda yaptığı hatalar üzerindeyken girmiştir (Narinç, 2020).

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Bulgaristan'da halkın %80'i tarımla uğraşmıştır. Bu yıllarda meydana gelmiş olan hızlı nüfus artışı insanların yaşam koşullarını da zorlamaya başlamıştır. Amerika'da üretilen buğdayın Avrupa piyasasına girmesiyle ürün bollası fiyatlar düşünce Bulgaristan'ın tarım ile uğraşan köyü insanları zor duruma düşmüştür (Jelavich, 2009).

Bulgaristan'ın ekonomisi üzerinde Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun etkisi görülmüştür. Hem ihracat hem de bankacılık alanlarında etkili olmuşlardır. Berlin ve Viyana bankaları Bulgar halkı borçlandırmıştır. Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın bunu yapmasındaki amaç planlanan Birinci Dünya Savaşı başladığında Bulgaristan'ı yanlarına çekmek istemeleri olmuştur (Narinç, 2020).

1914 yılından önce ilk kıvılcım 1908 yılında Balkanlar'da çıkmıştır. Bulgaristan Osmanlı Devleti'nden ayrılmış, Avusturya-Macaristan ise yönetimi altında bulunan Bosna-Hersek'i ilhak etmiştir. Bu durumla birlikte Rusya Balkanlar'da itibar kaybetmiştir (Çakmak, 2003).

Birinci Dünya Savaşı öncesi Bulgaristan'da yapılan 1914 yılı Şubat seçimi öncesinde Radoslavov halkın Balkan Savaşları sonrası barış ve huzura ihtiyacı olduğunu anlamıştır. Bu sebeple barıştan yana olduğunu açıklayarak halktan oy istemiştir. Osmanlı devlet adamlarının Bulgaristan'da yaşayan Türklere Radoslavov lehine yaptıkları etkilerle başbakan seçilmiştir (Narinç, 2020).

19 Ağustos 1914 tarihinde Radoslavov Bulgar başbakanı olarak Talat Bey ile gizli bir anlaşma yapmıştır. Bu anlaşma Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında kurulan gizli ittifakı ve diplomatik yakınlığı göstermektedir (Narinç, 2019).

Bulgaristan'ın Balkan savaşlarından sonra Yunanistan ve Sırbistan ile ilişkileri gerginlik içinde sürmüştür. Rusya Sırbistan ile Bulgaristan arasındaki ilişkilerin düzelmesini istemiştir. Radoslavov, Belgrad'daki kabineyle ilişkinin kurulması için Sırbistan hükümetinin Makedonya'daki kötü rejimini değiştirmesini şart koşmuştur. Şubat ayında Sırbistan ile Bulgaristan arasında karşılıklı elçilerin ziyareti ile Sırbistan ile ilişkiler normale dönmüştür. Mart ayında da Yunanistan başbakanı Venizelos'un olumlu adımlarıyla yapılan görüşmeyle Yunanistan ile Bulgaristan'ın arası düzelmiştir (Narinç, 2020).

Bulgar Kralı Ferdinand, Avrupalı siyasetçiler tarafından Tilki lakabı ile anılmıştır. Bu lakabı vermelerindeki sebep Kralın gözünün yükseklerde olan biri olduğunu düşünmüş olmalarıdır. Prensiğinin ilk yıllarında Başbakan Stambolov yönetime daha hakimken 1894 yılında başbakanın istifasından sonra ülkede tek yönetici haline gelmiştir (Kinross, 2018).

Bulgaristan'da bulunan Liberal hükümet ile birlikte Çar Ferdinand savaşın başı olan 1914 yılında tarafsızlığını açıklamıştır. Bunun yanında Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti'ne nakliye esnasında limanlarını ve topraklarını kullandırmıştır (Narinç, 2019).

Çar Ferdinand, tarafsız kalmasına rağmen Almanya ile bağlantısı ve yakınlığından dolayı savaşa girilmesi halinde Almanya'nın yanında savaşa girmek istemiştir. Ancak Rusya'dan çekindiğinden dolayı Ruslarla da iletişimi kesmemiştir (Narinç, 2020).

Almanya Karadeniz'e çıkıp Rus limanlarını bombalayarak Osmanlı'yı kaçınılmaz şekilde savaşa sokmak istemiştir. Osmanlı Hükümeti'nin büyük bir kısmı savaşa girme taraftarı olmamıştır. Osmanlı hükümeti savaşa girmek için Balkan ülkelerinin tutumunu öğrenmek istemiştir. Bu sebeple Bükreş'te Bulgaristan, Yunanistan ve Romanya yetkilileri ile görüşmeler yapılmıştır. Romanya'nın savaş tutumu net değilken, Yunanistan İngiltere emrinde savaşa girmeye hazır bulunmuştur, Bulgaristan ise tarafsız kalmışsa da yeni toprak parçaları kazanmak istediğinden hangi taraf bu fikrine uygun olursa o tarafta savaşa girmek için hazır beklemiştir. Rusya ise Balkan ülkelerini bazen tehdit etmiştir bazen de toprak vaadinde bulunmuştur (Komisyon, 1976).

İkinci Balkan Savaşı'ndan sonra Rusya'nın Romanya'nın yanında yer alarak Bulgaristan'ın karşısına geçmesi ve Yunanistan ve Sırbistan ile karşılıklı olarak savaşılması sonucunda Bulgaristan Osmanlı Devleti ile iyi ilişkiler kurmak istemiştir (Bayraktarova, 2009).

2. Birinci Dünya Savaşı'nın Başlaması ve Bulgaristan'ın Savaşa Girmesi

1914 yılının başlarında hiç kimse dünyanın birkaç ay içinde büyük bir savaşa sürükleneceğini tahmin etmemiştir. Savaştan önceki yıllar Avrupa'da barış ve refah var gibi gözükse de ülkeler arası gerilimler de hissedilmiştir. Dünyaya büyük güçler diye tabir edilen ülkelerin emperyal hırsları hâkim olunca neredeyse 20 yıldır Avrupa büyük bir savaşa hazırlık yaparcasına silahlanmıştı (Joll, Martel, 2018).

Avusturya- Macaristan İmparatorluğu veliahtı Franz Ferdinand 28 Haziran 1914 tarihinde Bosna'nın başkenti Saraybosna'yı ziyaretinde Sırp Milliyetçi grubun üyesi olan Gavrilo Princip tarafından eşi Prenses Sophie ile birlikte suikasta uğramıştır. Avusturya Hükümeti'nin tepkisi çok sert olmuştur. Avusturya Almanya'dan aldığı destek ile birlikte Sırbistan'a 48 saat süreli ve ağır bir nota vermiştir. Rusya 1908 yılında yaşanan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna'yı ilhakı sırasında Almanya'nın Avusturya'yı desteklemesine ses çıkaramamıştır. Bunun acısıyla bu yaşanan durumda Sırbistan'ı desteklediğinden Sırbistan notaya verilecek cevabı ağırdan almıştır (Armaoğlu, 2018).

Avusturya Sırbistan'ın tutumu karşısında 28 Temmuz 1914 tarihinde Belgrad'ı bombalayarak Sırbistan'a savaş ilan etmiştir. Bu savaş üzerine ilk önce 31 Temmuz tarihinde Rusya genel seferberlik ilan etmiştir. Almanya Rusya'nın seferberliğini savaş ilanı sayarak 1 Ağustos'ta Rusya'ya 3 Ağustos'ta ise Fransa'ya savaş ilan etmiştir. Savaş ilanı yapmış büyük güçlerin hepsinin bir savaş planları bulunmakla birlikte Almanya yirmi yıldır Fransa ve Rusya'ya karşı verecekleri iki cepheli savaş planını oluşturmuştur (Hart, 2014).

27 Ekim 1913 tarihinde Almanya ile Osmanlı Devleti arasında Alman Askeri İslahat Heyeti anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Balkan Savaşı'nda yenilen Osmanlı ordusu Almanlar sayesinde yeni yöntemlerle ve yeni silahlarla güçlendirilmek istenmiştir (Komisyon, 1976).

Alman ordusunun başında Genelkurmay Başkanı Moltke Fransa ordusunun başında ise General Joffre ile iki ülke arasında karşılıklı savaş başlamıştır. Almanların ellerindeki silahlar daha gelişmiştir ve daha düzenli bir orduya sahip olarak savaşa başlamışlardır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun ordusu Almanya'yı model alsada da yetersiz kalmış, Rusya ordunun gücünden ziyade insan gücüne daha çok sahip olmuş, Britanya ise donanmasını kara ordusuna göre daha çok geliştirmiştir (Joll, Martel, 2018).

1914 yılının ekim ayında Rus donanmaları İstanbul Boğazı'nın önlerinde dolanarak Türkiye'yi rahatsız etmeye başlamışlardır. Sıkı bir şekilde Türk donanmasını takip etmişlerdir. Bu durumu bahane eden Alman Amiral; Yavuz, Midilli, Hamidiye gemileri ile Rusya'nın en güçlü deniz kalesi olan Sivastopol'a saldırıya geçmeye karar vermiştir (Biçici, 2014; Aydın, 2011).

Yavuz gemisi yanında iki mayın tarama gemisi ile birlikte en zor görev olarak Sivastopol kıyılarına gece yaklaşarak mayın dökmüştür. Gün aydınlanmaya başladığında birkaç

Rus gemisi batmaya başladığında Ruslar Türk gemilerinin saldırısına uğradıklarını anlamışlardır. Yavuz ile Rus gemileri arasında karşılıklı savaş başlamış her ne kadar Ruslar Yavuz'un üzerine bomba yağdırsa da pek isabet ettirememiş Yavuz ise Rus gemilerinden bir kaçını batırmıştır. Midilli ve Hamidiye gemileri de iki Rus gemisi batırarak başarılı olmuştur. 1 Kasım 1914 tarihinde Yavuz ve Midilli bayraklarla süslenmiş bir şekilde İstanbul boğazını alkışlar eşliğinde geçmişlerdir (Biçici, 2014).

İngiltere, yüzyıllardır buyruğunda yaşayan Müslüman ülkelerin Halifeliği elinde bulunduran Osmanlı Devleti tarafından cihat ilan edilmesiyle kışkırtılmasından korkmuştur. 11 Kasım 1914 tarihinde Padişah cihat ilan etmiştir. Yayınlanan fetvalarla İslam âleminin Müslüman düşmanı İngiltere, Rusya ve Fransa'ya karşı savaşarak Halifeyi koruması istenmiştir. Ancak cihat ve fetvalar karşılık bulmamıştır aksine Hintliler ve Araplar İngilizler için canlarını vererek Türklere karşı savaşmışlardır (Aydın, 2021; Aydın, 2023).

Bulgaristan Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında tarafsız kalmasına rağmen Almanya'nın Türkiye'ye gönderdiği askeri malzemelerin Bulgar demiryollarından geçişine göz yumarken Sırbistan'a giden Rus askeri malzemelerin ise geçişine izin vermemiştir. Bu durumda ileri de şimdilik tarafsız kalan Bulgaristan'ın hangi devlet yanında savaşa gireceği hakkında ipucu vermiştir (Narinç, Ekincikli, 2017).

Eylül ayında Bulgaristan'da seferberlik ilan edilerek Bulgaristan Almanya yanında savaşa girmiştir. İngiliz ve Fransızlar Yunanistan üzerinden Bulgaristan'a karşı harekâta geçmenin kararını vermişlerdir. Yunan hükümeti ise bu harekât için İngilizlerin iki tümen asker göndermesi şartını öne sürmüşlerdir. Bulgaristan Sırbistan'a karşı harekâta geçince İngiliz ve Fransızların Selanik üzerinden Bulgaristan'a müdahale etmesinden başka yol kalmamıştır (Narinç, 2019).

İngiltere ve Fransa için Selanik Cephesi açılmış ancak Bulgaristan'a karşı harekât başlasa da başarılı olunamamıştır. Ordular Sırplarla birleşmeden Yunanistan'a geri dönmek zorunda kalmışlardır. Yunan Kralı Konstantin ordudaki askerlerin ellerinden silahları almak istemiştir (Armaoğlu, 2018).

Almanya Bulgaristan'a Balkan Savaşları sonucunda elde edemediği Makedonya topraklarını vaat ederek Bulgaristan'ı kendi yanında savaşa sokmaya ikna etmiştir. Alman generali Mackensen Eylül ayında ağır toplarla Belgrad'ı bombalamaya başlamıştır. İngiliz ve Fransızların asker takviyesini zamanında yetiştirememesi ve yeteri kadar asker gönderememesi

yüzünden, Sırp'ların kenti sokak sokak sıkı bir şekilde savunmasına rağmen Belgrad düşmüştür (Komisyon., 1976).

Belgrad'ın düşmesi üzerine 14 Ekim'de Bulgaristan'da savaş ilan etmiştir. Sırbistan'ın geçici başkenti yapılan Niş üzerine yürümüşlerdir. Sırp'lar ve yardıma gelen Fransızlar sıkı bir savunma yapsa da Kragujevac şehrinin 31 Ekim'de düşmesi Sırp'lar için ağır bir darbe olmuştur. Sırp'lar halkıyla birlikte trajik bir şekilde Arnavutluk üzerinden geri çekilmek zorunda kalmışlardır (Narinç, 2020).

Birinci Dünya Savaşı'nda Bulgaristan'ın İttifak Devletleri'nin desteğini alarak Sırbistan'ın büyük bölümünü işgal etmesi üzerine Radoslavov bu başarıdan gayet memnun olmuştur. Bulgar Basınına yaptığı açıklamalarla olumlu bir tablo çizmiştir. Makedonya meselesinin Bulgaristan lehine çözüldüğünü, cephedeki askerlerin canla başla çalıştığını, Dobruca meselesinin de yakın zamanda halledileceğini söylemiştir (Başkaya, 2015).

Osmanlı Devleti Dobruca'nın tamamının Bulgaristan'a bırakılmasına karşı çıkmıştır. Buna sebep olarak Bulgaristan'ın çok fazla toprağa sahip olmasını ve Rusya ile doğrudan sınırının olmasını göstermiştir. Bu konuda Almanya'da Osmanlı Devleti'nin yanında yer almıştır. 25 Mart 1918 tarihinde Talat Paşa ile Başbakan Radoslavov görüşmüştür. Talat Paşa Bulgaristan'ın, 1915 yılından Osmanlı Devleti tarafından verilen topraklarını iade etmesini istemiş ve bu konuda ısrar etmiştir. Ancak Başbakan Radoslavov bu isteği reddetmiştir (Narinç, 2019).

1918 yılında artık İttifak devletleri savaşı kaybetme sürecine girmiştir. Bulgaristan'da da ülke içinde karışıklıklar çıkmıştır. Bulgaristan'da ordu ile yönetim arasındaki ayrılıkların ortaya çıkmasıyla Ferdinand, Radoslavov'u görevden almıştır. Radoslavov hükümeti istifa ettikten sonra yerine İtilaf devletlerine yakınlığı bilinen Malinov Hükümeti gelmiştir (Pomiankowski, 2003).

Ferdinand 23 Eylül 1918 tarihinde yapılan Kraliyet Konseyinde yapılan toplantı sonrası Almanya ve Avusturya'dan istediği destek bu ülkeler tarafından reddedilince bu ittifaktan ayrılmaya karar vermiştir (Başkaya, 2015).

İttifak devletleri arasında savaşı ilk terk eden devlet Bulgaristan olmuştur. 1918 yılının Haziran ayında Ferdinand, Radoslavov hükümetini görevden almıştır. Radoslavov

hükümetinin yerine kurulan Malinov hükümeti 29 Eylül 1918 tarihinde Selanik Ateşkes Anlaşması'nı imzalamıştır (Narinç, 2019).

3. Birinci Dünya Savaşı'nın Son Bulması ve Selanik Ateşkes Anlaşması

Savaşta yıllar geçtikçe her iki taraf için de savaş yıpratıcı ve umutsuz bir hal almıştır. 1918 yılında artık savaşın sonu başladığı yer de yani Balkanlar da son bulmuştur. Bulgaristan hem anlaşma içinde olduğu Osmanlı Devleti ve Almanya ile sorunlar yaşamaya başlamış hem de kendi içinde iç karışıklıklarla boğuşmuştur. İtilaf devletlerinin güney cephesinde Selanik tarafında saldırı hazırlığı yaptığını öğrenen Bulgaristan Almanya'dan destek asker istese de Almanya bu talebi reddetmiştir (Komisyon, 1976).

15 Eylül'de İtilaf devletinin askerleri Bulgaristan'a saldırmış ve üç gün içinde Bulgaristan'ın cepheleri çökertilmiştir. Bu saldırının ardından Bulgaristan askerleri isyan ederek ayaklanmışlardır. Bulgaristan hem askerlerin ayaklanmasıyla uğraşmış hem de İtilaf devletlerinden ateşkes anlaşması talep etmişlerdir. 29 Eylül 1918 tarihinde Bulgaristan ile İtilaf Devletleri arasında savaşı sona erdiren Selanik Ateşkes Anlaşması imzalanmıştır (Narinç, 2020).

İngiliz basını Ferdinand'ı halkını felakete sürükleme suçlamıştır. Ferdinand'ın yakın zamanda tahtı bırakacağına dair yazılar yazmıştır. İngiliz basınının tahmini doğru çıkmış ve Ferdinand, 3 Ekim 1918 tarihinde oğlu Boris için tahtından çekilmiştir. Ardından da ülkesini terk ederek Coburg'a yerleşmiştir ve 1948 yılında orada ölmüştür (Başkaya, 2015).

Selanik Anlaşması'nın şartları;

1. Bulgaristan savaş esnasında işgal ettiği Sırbistan ve Yunanistan topraklarından zarar vermeden çekilecek ve itilaf devletlerinin ele geçirdiği Bulgar topraklarında ise Bulgaristan yönetimi görev yapacaktır.
2. Bulgaristan'ın ordusu terhis edilecektir.
3. Bulgaristan birliklerinden kalan silah, mühimmat, araç ve gereçler İtilaf devletlerine teslim edilecektir.
4. Yunanistan'dan alınan askeri materyaller Yunanistan'a iade edilecektir.
5. Almanya ve Avusturya-Macaristan ordularına ait askerler dört hafta içinde Bulgaristan'dan çekileceklerdir (Narinç, 2020).

Bulgaristan'ın Selanik Ateşkes Anlaşması'nı imzalayarak savaş dışı kalması Almanya'nın da yenilmesi anlamına gelmiştir. Almanya'nın Ortadoğu da kurmayı düşlediği imparatorluk hayali yok olmuştur. Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi Almanlarda büyük üzüntü yaratmıştır. Bulgaristan'ın barış isteyerek savaştan çekilmesi Almanya'yı karıştırmış ve yürüyüşlere sebep olmuştur. Almanlar da imparatorundan barış istemesi için baskı yapmıştır (Başkaya, 2015).

Padişah VI. Mehmet Vahdettin Sadrazam ve Savaş Bakanı olarak İzzet Paşa'yı atamıştır. İzzet Paşa anlaşma devletlerinden ayrı olarak bir ateşkes anlaşması imzalamak istemiştir. Savaş esiri olan İngiliz General Thownshend'i serbest bırakarak ateşkes isteğini bildirmesi için İngiliz Filo Komutanlığı'na göndermiştir. 30 Ekim 1918 tarihinde Osmanlı Devleti temsilcileri ile İngiltere arasında Limni Adası'nın Mondros Limanı'nda Mondros Mütarekesi imzalanmıştır. Mondros Mütarekesi ile birlikte başta İstanbul ve Çanakkale boğazları olmak üzere Osmanlı Devleti'nin önemli stratejik noktaları İtilaf devletlerinin eline bırakılmıştır (Kemal, 2010).

Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nda İtilaf devletinin kışkırtmasıyla ayaklanan Çekler, Romenler, Macarlar bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamışlardır. Avusturya-Macaristan İmparatoru I.Karl Wilson'dan barış görüşmesi talep etse de Wilson bu talebi artık çok geç diyerek reddetmiştir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda ilan edilen bağımsızlıkların ardından imparatorluğun ordusunda asker sayısı azalmış ve İtalya 24 Ekimde Avusturya-Macaristan üzerine taarruz başlatmıştır. İmparator I.Karl 29 Ekim'de İtalya'dan ateşkes istemiştir. 3 Kasım'da yapılan Villa Giusti Ateşkes Anlaşması'nı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu imzalamış ve savaştan yenilerek çekilmiştir. Anlaşmayı İmparator imzalarsa da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yıkılmıştır (Renouvin, 1993).

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun anlaşmayı imzalamasıyla Almanya birçok cepheden saldırılara açık hale gelmiştir. Almanya, Yüksek Komuta Heyeti'nin ısrarıyla 3 Ekim'de Amerika Birleşik Devletleri'ne barış için başvurmuştur. Almanya Amerika Birleşik Devletleri'nin bir takım yerleri onlara bağışlayacağını umarken Wilson verdiği üç nota ile Almanya'nın hem askeri hem siyasi teslimiyeti ve Almanya'nın savaşa tekrar başlayamayacak şekilde ateşkesin gerçekleşeceğini bildirmiştir. Bu durum karşısında barış isteyen Yüksek Komuta Heyeti'nden Ludendorff Amerika'nın askeri teslimiyet istemesine karşı çıkararak savaşın devam ettirilmesini istemiştir (Komisyon, 1976).

Almanya hükümeti Almanya'nın işgal edileceği korkusuyla Ludendorff'un fikrine sıcak bakmamıştır. Ludendorff istifa etmiştir. Almanya 27 Ekim'de Wilson'un koşullarını kabul etmiştir. 9 Kasım'da Berlin'de cumhuriyet ilan edilmiş, İmparator Hollanda'ya gitmiştir. Almanya 11 Kasım'da İtilaf devletlerine teslim olduğu anlaşmayı imzalamıştır. Almanya İtilaf devletlerine teslim olduktan yedi ay sonra Versay Anlaşması'nı imzalamıştır (Renouvin, 1993).

Savaş bitiminde Wilson kongrede yaptığı konuşma da Halkların kendi durumlarını kendilerinin belirlemesi gerektiğini, bir devletin diğer devletin egemenliğine göz dikmemesi gerektiğini, halkların egemenliğini dost ya da düşman devletlerin yaptığı gizli anlaşmaların belirleyemeyeceğini söylemiştir. Ancak İngiltere ve Fransa savaşın bütün yükünü çektiğini düşünerek bu fikre bağlı gibi gözükseler de kendilerine toprak istemiş ve başta İtalya olmak üzere savaşa girmesi için vaatlerde buldukları ülkelere karşı sözlerini tutmak istememişlerdir (Armaoğlu, 2018).

Sonuç

Konusu 1914-1918 yılları arasında Bulgaristan'ın durumu olan bu makalede Bulgaristan 1914 yılına Balkan savaşlarında kaybettiği yerlerin acısı ve o zamanlarda yaptığı hatalar üzerindeyken girmiştir. Bulgaristan'da bulunan Liberal hükümet ile birlikte Çar Ferdinand savaşın başı olan 1914 yılında tarafsızlığını açıklamıştır. Almanya Bulgaristan'a Balkan Savaşları sonucunda elde edemediği Makedonya topraklarını vaat ederek Bulgaristan'ı kendi yanında savaşa sokmaya ikna etmiştir. Alman generali Mackensen Eylül ayında ağır toplarla Belgrad'ı bombalamaya başlamıştır. İngiliz ve Fransızların asker takviyesini zamanında yetiştirememesi ve yeteri kadar asker gönderememesi yüzünden, Sırp'ların kenti sokak sokak sıkı bir şekilde savunmasına rağmen Belgrad düşmüştür. Belgrad'ın düşmesi üzerine 14 Ekim'de Bulgaristan'da savaş ilan etmiştir. Sırbistan'ın geçici başkenti yapılan Niş üzerine yürümüşlerdir. Sırp'lar ve yardıma gelen Fransızlar sıkı bir savunma yapsa da Kragujevac şehrinin 31 Ekim'de düşmesi Sırp'lar için ağır bir darbe olmuştur. Sırp'lar halkıyla birlikte trajik bir şekilde Arnavutluk üzerinden geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Savaşta yıllar geçtikçe her iki taraf için de savaş yıpratıcı ve umutsuz bir hal almıştır. 1918 yılında artık savaşın sonu başladığı yer de yani Balkanlar da son bulmuştur. Bulgaristan hem anlaşma içinde olduğu Osmanlı Devleti ve Almanya ile sorunlar yaşamaya başlamış hem de kendi içinde iç karışıklıklarla boğuşmuştur. İtilaf devletlerinin güney cephesinde Selanik tarafında saldırı hazırlığı yaptığını öğrenen Bulgaristan Almanya'dan destek isterse de Almanya bu talebi

reddetmiştir. 15 Eylül'de İtilaf devletinin askerleri Bulgaristan'a saldırmış ve üç gün içinde Bulgaristan'ın cepheleri çökertilmiştir. Bu saldırının ardından Bulgaristan askerleri isyan ederek ayaklanmışlardır. Bulgaristan hem askerlerin ayaklanmasıyla uğraşmış hem de İtilaf devletlerinden ateşkes anlaşması talep etmişlerdir. 29 Eylül 1918 tarihinde Bulgaristan ile İtilaf Devletleri arasında savaşı sona erdiren Selanik Ateşkes Anlaşması imzalanmıştır. İngiliz basını Ferdinand'ı halkını felakete sürükleme suçlamıştır. Ferdinand'ın yakın zamanda tahtı bırakacağına dair yazılar yazmıştır. İngiliz basınının tahmini doğru çıkmış ve Ferdinand, 3 Ekim 1918 tarihinde oğlu Boris için tahtından çekilmiştir. Ardından da ülkesini terk ederek Coburg'a yerleşmiştir ve 1948 yılında orada ölmüştür. Savaş bitiminde Wilson kongrede yaptığı konuşma da Halkların kendi durumlarını kendilerinin belirlemesi gerektiğini, bir devletin diğer devletin egemenliğine göz dikmemesi gerektiğini, halkların egemenliğini dost ya da düşman devletlerin yaptığı gizli anlaşmaların belirleyemeyeceğini söylemiştir. Ancak İngiltere ve Fransa savaşın bütün yükünü çektiğini düşünerek bu fikre bağlı gibi gözükseler de kendilerine toprak istemiş ve başta İtalya olmak üzere savaşa girmesi için vaatlerde buldukları ülkelere karşı sözlerini tutmak istememişlerdir.

Kaynaklar

ARMAOĞLU, Fahir (2018).20.Yüzyıl Siyası Tarihi, Kronik Kitap, İstanbul 2018.

AYDIN, Mehmet Korkud, EFE İsmail (2023), Hilafetin Tarihçesi ve Kaldırılması, Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Araştırma ve Değerlendirmeler 2, Gece Yayınları, Ankara, s.109-131.

AYDIN, Mesut, AYDIN, Mehmet Korkud (2011). Türk İnkılabı Tarihi, Ankara.

AYDIN, Yusuf (2021). Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Cihad İlan Etmesinin Doğu Türkistan'daki Yankıları, Atatürk Yolu Dergisi, Sayı 68, Ankara

BAŞKAYA, Muzaffer (2015). İngiliz Basınına Göre Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşı'ndan Çekilişi ve Selanik Antlaşması, Akademik İncelemeler Dergisi C 10, Sayı 1, Sakarya.

BAYRAKTAROVA, Emine (2009). Bulgaristan'daki Müslüman Azınlıkların Statüsü (1908-1919), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2009.

BİÇİCİ, Mehmet (2014). Hatıratlarla Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşına Girişi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi C 13, Sayı 3, Gaziantep.

Komisyon, Birinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi, Görsel Yayınlar, İstanbul 1976.

ÇAKMAK, Zafer (2003). Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i İşgali ve Sonrasında Osmanlı Devleti İle Yaptığı Antlaşma, Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi C 2, Sayı 1, Elazığ.

HART, Basil Liddell (2014). Birinci Dünya Savaşı Tarihi, Çev. Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

JELAVICH, Barbara (2009). Balkan Tarihi 2 20. Yüzyıl, Çev. Zehra Savan Hatice Uğur, Küre Yayınları, İstanbul, 2009,

JOLL, James - MARTEL Gordon (2018). Birinci Dünya Savaşı Neden Çıktı?, Çev. Orhan Dinç Tayanç, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

KEMAL, Cemal (2010). Mustafa Kemal'in Mondros Mütarekesi'ne Tepkisi, Atatürk Yolu Dergisi C 12, Sayı 46, Ankara.

KINROSS, Lord (2018). Atatürk Bir Milletın Doğuşu, Çev. Necdet Sander, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

NARİNÇ, Ökkeş (2020). Bulgar Kaynaklarına Göre Birinci Dünya Savaşında Bulgaristan ve Türk – Bulgar İlişkileri, Gece Kitaplığı, Ankara.

NARİNÇ, Ökkeş (2019). İki Komşunun İlk İttifakı 1915-1918 (Osmanlı Devleti-Bulgaristan), Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi C 2, Sayı 4, Tekirdağ

NARİNÇ, Ökkeş– EKİNCİKLİ Mustafa (2017). Balkanlarda Denge Oyunu 1914, HUMANITAS – Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi C 5, Sayı 10, Tekirdağ 2017, ss. 143-159.

POMIANKOWSKI, Joseph (2003). Osmanlı İmparatorluğunun Çöküşü (1914-1918 1. Dünya Savaşı), Çev. Kemal Turan, Kayıhan Yayınları, İstanbul.

RENOUVIN, Pierre (1993). I. Dünya Savaşı, Çev. Teoman Tunçdoğan, İletişim Yayınları-Cep Üniversitesi, İstanbul.

1260-61/1844-45 Temettuat Kayıtları Işığında Ankara Eyaleti Kalecik Kazası Ahmedadil Köyünün Sosyal Ve Ekonomik Yapısı¹

Hasan Furkan Canöz²

DOI: 10.5281/zenodo.14589131

Öz

Bu çalışmada, H. 1260-1261/M. 1844-1845 yılında Ankara Eyaleti'nin Kalecik kasabasına bağlı olan Ahmedadil köyünün sosyal ve ekonomik durumu, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde kayıtlı bulunan 16287 numaralı temettuat defterindeki kayıtlar ışığında ortaya konulmaya çalışılmıştır. Köye ait temettuat defterdeki kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla, toplam 36 haneye ve ortalama 180 kişilik bir nüfusa sahip olan Ahmedadil köyünde yaşayan hane reislerinin temel geçim kaynağı tarım, hayvancılık ve ticarete dayanmaktadır. Üzerinde çalıştığımız dönemde Ahmedadil köyünde yetiştirilen başlıca tarım ürünleri buğday, arpa, burçak, çavdar, nohut ve pirinç olup ayrıca bahçecilik faaliyetinde de bulunmaktadır. Hayvancılık alanında da küçükbaş, büyükbaş ve yük-binek hayvanlarının yetiştirildiği anlaşılmaktadır. Köydeki meslek gruplarına bakıldığında ise hane sahiplerinin büyük bir kısmının ziraatçı (çiftçi) olduğu kayıtlara yansımıştır. Söz konusu mesleklerin yanı sıra geçimlerini amelelik, hizmetkârlık, çobanlık ve imamlık ile temin edenler de bulunmaktadır. Çalışmamıza kaynaklık eden temettuat defterindeki kayıtlardan, köyün demografik yapısı, köydeki hane reislerinin kullandıkları isim ve lakaplar ile köydeki hane sahiplerinin tarım, hayvancılık ve meslek gelirlerine de ulaşmak mümkün olmuştur. Ayrıca köydeki ekili-dikili arazilerin miktarı ile hane sahiplerinin devlete ödemekle mükellef oldukları vergi türleri de ortaya çıkarılarak ahalinin vergi yükleri de tespit olunmuştur. Çalışmamızın sonunda ise köydeki hane sahiplerinin yıllık toplam temettuat gelirleri hane bazında detaylı şekilde verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ankara, Kalecik Kazası, Ahmedadil Köyü, Temettuat Vergisi, Temettuat Defteri.

¹ Bu makale, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda hazırlanmakta olan "H. 1261 Tarihli Temettuat Defterlerine Göre Ankara'nın Kalecik Kazası'nın Bazı Köylerinin Sosyal ve Ekonomik Durumu" adlı Yüksek Lisans tezinden türetilmiştir.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-2145-4840, e-posta: hasanfurkancanoz@gmail.com

In the Light of 1260-61/1844-45 Dividend Records Social and Economic Structure of Ahmedadil Village in Kalecik Kaza of Ankara Province

Abstract

In this study, the social and economic situation of the village of Ahmedadil, which was connected to the town of Kalecik in Ankara Province in the year 1260-1261 / 1844-1845 AH, has been tried to be revealed in the light of the records in the dividend book numbered 16287 registered in the Ottoman Archive of the Presidency of the Republic of Turkey, Directorate of State Archives. As it is understood from the records in the temettuat book of the village, the main source of livelihood of the heads of households living in Ahmedadil village, which has a total of 36 households and an average population of 180 people, is based on agriculture, animal husbandry and trade. The main agricultural products cultivated in Ahmedadil village during the period we are studying are wheat, barley, vetch, rye, chickpea and rice, and horticulture is also practised. In the field of animal husbandry, it is understood that small cattle, cattle and beasts of burden were raised. When we look at the occupational groups in the village, it is reflected in the records that most of the households were agriculturalists (farmers). In addition to these professions, there were also those who earned their living as labourers, servants, shepherds and imams. The demographic structure of the village, the names and nicknames used by the heads of households in the village, and the agricultural, livestock and occupational incomes of the household owners in the village were also available from the records in the temettuat book, which is the source of our study. In addition, the amount of cultivated and cultivated lands in the village and the types of taxes that households were obliged to pay to the state were also revealed and the tax burden of the inhabitants was also determined. At the end of our study, the total annual dividend income of the households in the village is given in detail on a household basis.

Keywords: Ankara, Kalecik Town, Ahmedadil Village, Temettuat Tax, Temettuat Registration.

Giriş

Tarihteki her devlet harcamalar yapmak ve bu harcamaları finanse edecek kaynakları temin etmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda Osmanlı Devleti de sahip olduğu kaynakları öğrenmek amacıyla sayımlar yapmıştır. Aslında devlet, sayım (tahrir) geleneğinin olduğu ülkelerde yayılmıştı. Nitekim Sasanî, Roma, Bizans, Emevî, Abbasî, Selçuklu ve Memlûk devletleri nüfus ve vergi sayımları yapıyorlar, böylece ülkelerinin maddî kaynaklarını tespit ediyorlardı. Bu sayımlar içerisinde en önemli kaynak gurubunu ise vergiler oluşturmaktaydı. Osmanlılarda vergi düzeninin devletin kuruluşundan başlayıp 1839 yılında Tanzimat'ın ilan edilmesine kadar devam eden bir geçmişi vardır. Bu konuda pek çok Türk ve İslam devletleri ile Hristiyan ülkelerinin vergi usulleri Osmanlı vergi sistemine etki yaptığı gibi yeni halk kitlelerini hâkimiyeti altına alması ve birbirinden farklı coğrafi bölgeleri ele geçirmesi de sisteme yeni yeni değişme ve ilaveler yapılmasını zorunlu kılmıştır (Öner: 2005, s. 128).

Ancak bazı dönemlerde merkezî devletin gücünün zayıflaması, fetihlerin durmasına neden olmuş, böylece vergi gelirlerinde önemli ölçüde azalmalar meydana gelmiştir. Önceleri kendi kendine yeten ve dinamik bir yapıya sahip olan Osmanlı kamu gelirleri düzeni, bunun doğal neticesi olarak zamanla tersine işleyen bir sistem haline gelmiştir. Tüm bunların neticesinde Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'la birlikte yeni bir vergi düzeni arayışı başlamıştır

(Kızılkıran: 2008, s. 58-59). Nitekim Tanzimat'ın ilanından sonra devlet bütün alanlarda reform girişiminde bulunmaya başlamıştır. Ancak bu süreçte en önemli dönüşüm şüphesiz ki devletin malî politikalarında olmuştur. Devletin malî politikalarındaki değişimden kastedilen ise devlete ait gelirlerin kontrol altına alınması, vergi hususunda ahali arasındaki dengesizliğin ve haksızlığın önlenmesi, vergi verecek kişilerin tespit olunması ve bunlar üzerindeki ağır vergi yükünün hafifletilmesidir (Bizbirlik-Atar: 2009, s. 38). Bu amaçla Tanzimat'ın ilanından sonra önceleri farklı isimlerle alınan vergilerin yerine tek bir vergi ihdas edilmesi ve hane sahiplerinin gelirlerini tespit etmek amacıyla temettü sayımları yapılması planlanmıştır. Zira Tanzimat öncesinde “tekâlif-i şer’iyye” adı altında ve çok çeşitli oranlarda alınan vergiler, öşür, ağnam resmi ve cizye hariç tamamı yürürlükten kaldırılmıştır. Benzer şekilde “tekâlif-i örfiye” ismiyle pek çok çeşidi ve tahsil şekli olan çeşitli vergiler de birleştirilerek bir bütün halinde “virgü” adı altında tek bir defterde toplanmıştır (Güran: 1989, s. 13).

Yeni bir vergi düzenine gidilmesi beraberinde vergi kaynaklarının yeniden düzenlenmesini de gündeme getirmiş ve Tanzimat'ın uygulandığı bölgelerde yeni sayımlar yapılmıştır. Adına “Emlak ve Arazi ve Hayvanat ve Temettuat” sayımları denilen sayımlar sonucu yaklaşık yirmi bin civarında bir defter serileri oluşmuştur. 9 katalog halinde Osmanlı arşivinde araştırmacıların hizmetine sunulan defter sayısı ise 17.747’dir. Buna Maliyeden Müdevver ve Kâmil Kepeci Tasnifi’nde yer alan temettuat defterlerini eklediğimizde bu sayı daha da artmaktadır (Öztürk: 2003, s. 287). Bu defterlerin büyük bir kısmı 1261 (1845) tarihinde yapılan sayımlara aittir. Çok az bir kısmı ise 1258 (1840) yılında yapılan ilk sayımlara ait defterlerdir. Temettuat defterleri, XIX. yüzyıl Osmanlı Devleti’nin sosyo-ekonomik tarihi hakkında son derece kıymetli bilgiler ihtiva etmektedir. Öyle ki XV ve XVI. yüzyıllar için tahrir defterlerinden elde edilen bilgilerden çok daha fazlasını bu defterlerde bulmak mümkündür. Hemen aynı tarihlerde ülke genelinde nüfus sayımları da yapıldığından nüfusun tespiti açısından nüfus defterleri kadar mühim olmasalar da içerikleri itibariyle bu defterler, çok daha ayrıntılı bilgi ihtiva ettiklerinden daha mükemmel sonuçlar elde edilebilmektedir (Kütükoğlu: 1995, s. 395-396). Bu bağlamda merkezî otorite 12 Ocak 1840 (19 Zilkade 1255) tarihinde Muhassıllara bir talimatname göndermiş, tüm Osmanlı coğrafyasında ahalinin ismi, şöhreti, arazileri, hayvanları, tüccar ve esnafın da yıllık gelirleri gibi bilgilerinin kaydedildiği defterler tutulmasını emretmiştir (Demirkol: 2014, s. 141).

Arapça bir kelime olan temettü’ sözlükte “kâr etmek, fayda görmek” (Kestelli, 2004, s. 492), temettüat ise; “kârlar, kazançlar” anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 1996, s. 1073). Temettuat vergisi ise herkesin kazancıyla mütenasip olarak devlete ödemekle yükümlü olduğu, tüccar ve esnafın senelik temettuat miktarı tahmin ve takdir olunarak binde ya da yüzde hesabıyla vaz olunan vergidir (Sayın, 1999, s. 441). Tanzimat Döneminde, önceleri farklı isimler altında alınan örfi vergilerin yerine tek vergi olarak konulan temettüat vergisi ise, esnaf, tacir, köylü ve şehirli hane sahiplerinin yıllık kazançları üzerinden alınan bir vergi türüdür (Pakalın: 1993, s. 453). Temettüat sayımlarına göre düzenlenen bu yeni vergi sisteminin en önemli özelliği, vergi yükümlülüğünün hane sahibi yani kişi bazında değerlendirilmesidir. Bu amaçla temettuat defterlerinde, vergi yükümlüsünün ismi, vergiye esas olan gelir kaynağı, kaynağın senelik geliri ve bu gelir nispetinde tahakkuk eden vergi ve öşür miktarı kaydedilmiştir. Bu şekilde beyana dayanmayan ve sayımlara göre alınan bir gelir vergisi sistemine geçilmiştir. Tanzimat ile başlayan, ödeme gücüne yönelen vergileme ilkesi yapılan yeni düzenlemelerle daha da geliştirilmiştir (Yükçü-Fidancı-Soysal: 2014, s. 174).

Çalışmamızda, H. 1260-61/ M. 1844-45 yıllarında Ankara Eyaleti'nin Kalecik kazasına günümüzde ise Ankara'nın ilçesi konumunda bulunan Akyurt'a bağlı bir köy olan Ahmedadil'in 19. yüzyılın ortalarındaki sosyo-ekonomik yapısı detaylı bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmamızda kullandığımız ana kaynağımız ise, T.C Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Maliye Varidat Klemi içerisinde yer alan 16287 numaralı temettuat defteri (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 1-17) olmuştur. Defter numaralı 17 sayfa ve 18x44 ebadında olup ciltsiz ve ebrusuzdur. Çalışmamıza konu olan Ahmedadil köyünde toplam 36 hanenin kayıtlı olduğu bu defterde hane sahiplerine ait bilgiler ikinci sayfadan itibaren başlamaktadır. Defterde başta "hane" ve "hane numarası"na yer verilmiş hemen altına da rakamlar yazılmıştır.

1. DEMOGRAFİK VE SOSYAL YAPI

1.1.Nüfus

16287 numaralı temettuat defterindeki kayıtlardan öğrendiğimiz kadarıyla "hane x 5 + mücerred"³ şeklinde formülüne ettiğimiz hesaba göre Ahmedadil köyünün 36 haneye karşılık olarak tahminî 180 kişilik bir nüfusa sahip olduğu anlaşılmaktadır (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 2-9).

Tablo 1: 1260-1261 / 1844-1845 Yıllarında Köyün Tahmini Nüfusu

Yıl	Vergi Hanesi	Tahmini Nüfus
1260-61/1844-45	36	180

1.2. Şahıs İsimleri ve Kullanılan Lakaplar

Ahmedadil karyesine ait 16287 numaralı defterde vergi yükümlüsü olan hane sahiplerinin isim isim kayıtlı olduğu görülmektedir. Söz konusu kayıtlar köyde yaşayan hane sahiplerinin aile adlarının ve akrabalarının tespit edilmesine olanak sağlamaktadır. Nitekim köyde yaşayan aileler birbirinden farklı ve diğerlerinden ayırt edilebilmesine imkân verecek isimlere sahiptirler. Temettuat defterleri yalnız aile isimlerinin değil aynı zamanda yerleşim birimindeki kişi isimleri ve lakaplarının tespit edilmesi açısından da çok önemli bir bilgi kaynağıdır (Kütükoğlu, 1995, s. 399-401). Öyle ki, Ahmedadil karyesine ait 16287 numaralı temettuat defterinde hane sahiplerinin isimlerinin babalarının isimleri ve lakaplarıyla birlikte kaydedilmiştir. Köye ait temettuat defterindeki kayıtlardan bu bilgilere de ulaşmak mümkün olmuştur.

Tablo 2: Hane Sahiplerinin Kullandıkları Şahıs İsimleri

İsim	Sayı	Yüzde (%)
Ahmed	2	5,55
Ali	5	13,88
Dede	1	2,77
Halil	1	2,77
Hasan	3	8,33
Hüseyin	3	8,33
İbiş	1	2,77

³ Bu hesap, Ömer Lütfi Barkan'ın kendi ifadesiyle ilmî usullerle bulunmuş bir rakam olmasa da onun Osmanlı coğrafyasındaki yerleşim birimlerinde bulunan genel nüfusu ortaya çıkarmak için kullandığı "hane x5" formülünden yola çıkarak yapılmıştır. Bkz. (Barkan, 1953, s. 12).

İbrahim	1	2,77
Kerim	1	2,77
Mehmed	3	8,33
Memiş	1	2,77
Musa	2	5,55
Mustafa	4	11,11
Osman	1	2,77
Ömer	2	5,55
Salih	1	2,77
Seyyid Ali	1	2,77
Seyyid Mehmed	1	2,77
Süleyman	1	2,77
Veli	1	2,77
Toplam	36	100

Tablo 2’deki kayıtlarda da görüldüğü üzere Ahmedadil köyündeki vergi yükümlüsü hane sahiplerinin tamamı erkektir. Köydeki isimler tek tek değerlendirildiğinde çoğunlukla Arapça kökenli isimler olduğu dikkati çekmektedir. Tablodaki kayıtlara bakıldığında Ahmedadil köyünde yaşayan hane sahipleri arasında en çok kullanılan Ali, Mustafa, Hasan, Hüseyin ve Mehmed isimleri olmuştur. Bunları Ahmed, Musa ve Ömer isimleri takip etmektedir. Tablodaki dikkat çeken isimler arasında İbiş, Dede ve Memiş bulunmaktadır. Öyle ki bu isimler Ahmedadil köyünün de bulunduğu İç Anadolu Bölgesi’nde ender rastlanan türden isimlerdir.

Ahmedadil köyüne ait 16287 numaralı temettuat defterinde hane sahiplerinin isimlerinin yanı sıra bu kişilerin toplum içerisinde tanınmalarını ve benzer isimlerden ayırt edilmelerini sağlayan sıfat ve lakaplarına yer verildiği görülmektedir.

Tablo 3: Hane Sahiplerinin Kullandıkları Lakaplar

Halil Çelebi oğlu Ali	Köse Kadı oğlu Mehmed Kethüdâ
Aydınlı oğlu Hüseyin	Aydınlı Seyyid Mehmed
Aydınlı oğlu Memiş	Köse Kadı oğlu Ali
İmam Halil Efendi	Köse oğlu Ali
Kilisli oğlu Ali	Aydınlı oğlu Musa
Köse Kadı oğlu Osman	Ali Çelebi oğlu Mehmed
Kara Hasan oğlu Hüseyin	Ahmed Çelebi oğlu Ahmed
Emir oğlu Kerim	Aydınlı oğlu Hasan

Tablo 3’te de görüldüğü üzere Ahmedadil köyünde hane sahiplerinin bir kısmının aile ve sülale isimlerinin bazıları “seyyid ve efendi” gibi dinî özellikler taşıyan lakaplarla birlikte kullanılmıştır. Ayrıca kişilerin fiziksel özelliklerini yansıtan “köse ve kara”, mesleklerini belirten “imam, kadı ve emir” ve geldikleri bölgelerin ismini taşıyan “Aydınlı ve Kilisli” gibi lakapların da kullanıldığı anlaşılmaktadır.

1.3. Ahmedadil Karyesindeki Meslekî Örgütlenme

Temettuat defterlerinin toplumsal tarihimiz açısından en önemli özelliklerinden birisi de vergi yükümlüsü hane sahiplerinin mesleklerinin detaylı şekilde kayıt altına alınmasıdır. 1261/1845 tarihli ve 16287 numaralı Ahmedadil köyüne ait temettuat defterinde imam, muhtar gibi görevlilerin yanı sıra hane numarası üzerine “ziraatçı”, “amele idüğü”, “hizmetkâr idüğü”, “çoban idüğü” vs. gibi hane sahiplerinin meşgul oldukları meslekleri yazılmıştır.

36 haneden oluşan Ahmedadil köyünde ikamet etmekte olan hane sahiplerinden 11'i ziraatçı (çiftçi) dir. Geriye kalan 25 haneden 6'sı amele, (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 4-9), 4'ü hizmetkâr (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 4; 6; 8), 2'si çoban (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 5-6) ve 1'i de köyün imamlığını (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 4) yapmaktadır. 12 hane sahibinin ise defterde kayıtlı olmadığı için mesleği belli değildir. Bunlardan 2 hane sahibi vefat ettikleri için meslekleri deftere kaydedilmemiştir. Nitekim köyde 10 numaralı hanede kayıtlı olan Aydınlı oğlu Memiş hakkında “57 senesi fevt olub emlâk ve eşyasını beytü'l verese taksim olduğu” kaydı düşülmüşken (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 4), 25 numaralı hanede kayıtlı olan İbiş oğlu Dede hakkında ise “56 senesi vefât bilâ veled-i zekûr ve emlâk ve eşyası yerine taksim olduğu” kaydı düşülmüştür (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 7)

6 hane sahibinin ise ziraat yapacak kadar tarlasının olmadığı, fakir, hasta ve ihtiyar olmasından dolayı da iş yapamaz durumda olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim köyün 15 numaralı hanesinde ikamet eden Kilisli oğlu Ali, 16 numaralı hanede ikamet eden Hızır oğlu İbrahim, 22 numaralı hanede ikamet eden Aydınlı oğlu Musa, 23 numaralı hanede ikamet eden Köse Kadı oğlu Osman, 28 numaralı hanede ikamet eden Kerim oğlu Salih ve 29 numaralı hanede ikamet eden Kara Hasan oğlu Hüseyin hakkında “emlâk arazi ve sâiresi olmadığından başka ihtiyar ve alîl olarak ticâretten hâlî olduğundan şunun bunun i'ânesiyle geçinmekte olduğu” kaydı düşülmüştür (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 5-7).

3 hane sahibi de Ahmedadil köyünden başka bir yerleşim birimine göç ettiği için bu kişilerin de meslek bilgisine yer verilmemiştir. Nitekim 30 numaralı hanede oturan Musa oğlu Mustafa hakkında “An asl Tokat kazasından olub akdemce vergi tahassusunda bu tarafta iskân etmiş ise de 61 senesi hânesiyle vatan-ı asliyesi olan kazaya gittiği” şeklinde bir kayıt yer alırken (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 8). 31 numaralı hanede oturan Mehmed oğlu Mustafa hakkında ise “Bu tarafta hânesinden başka emlaki olmayub 61 senesi Kastamonu'da olmak mülâsebesiyle hânesiyle terk-i vatan ederek Sungur cânibine gitmiş olduğu” bilgisine yer verilmiştir (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 8). 35 numaralı hanede oturan Emir oğlu Kerim hakkında da “merkûmun emlâk ve sâiresi olmadığından başka Çubukâbâd kazasına tehhülen gitmiş olduğu” kaydı düşülmüştür (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 9).

1 hane sahibi ise askerlik vazifesini yerine getirdiği için meslek bilgisi kaydedilmemiştir. Öyle ki 34 numaralı hanede ikamet eden Emin oğlu Veli hakkında “merkûmun emlâk ve sâiresi olmayub 56 senesinden beri asâkir-i tavattun-ı hazret-i şahâneye gitmiş olduğu” kaydı yer almaktadır (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 8).

2. EKONOMİK YAPI

2.1. Hayvancılık Faaliyetleri ve Hayvanların Dağılımı

16287 numaralı temetteuat defterindeki kayıtlara göre, 1844-1845 yıllarında Ahmedadil köyünde ikamet etmekte olan hane sahiplerinin ana geçim kaynağının tarım, hayvancılık ve ticaret olduğu anlaşılmaktadır. Köy halkının et ve süt ürünleri ihtiyaçlarını sağlamak için inek, koyun, kuzu ve keçi, yük-binek hayvanı ihtiyaçlarını karşılamak için merkeb (eşek) ve kısırak, tarım arazilerini işlemek için de öküz kullandıkları görülmektedir. Yine defterdeki kayıtlardan öğrendiğimiz kadarıyla Ahmedadil köyünde toplam 225 hayvan olup bu hayvanların büyük çoğunluğunu küçükbaş hayvanlar oluşturmaktadır. Buna göre köydeki toplam 225 hayvandan 148 adedi küçükbaş, 52 adedi büyükbaş ve 25 adedi de yük-binek hayvanıdır. Küçükbaş hayvan türleri arasında ganem, sağmal ganem, tiftik keçi, kuzu ve oğlak, büyükbaş hayvan türünde ise sağmal inek, camuş, camuş ineği, öküz, camuş öküzü, koşu öküzü, karasığır öküzü ve düğe

bulunmaktadır. Taşımacılıkta ve diğer işlerde yük-binek hayvanı olarak ise merkeb (eşek) ve kısarak kullanılmaktadır.

Tablo 4: Hane Sahiplerinin Yetiştirmiş Oldukları Hayvan Türleri

Hayvan Türü	Sayı (Re's)	Hayvan Sahibi Hane
Küçükbaş	148	6
Büyükbaş	52	14
Yük ve Binek	25	21
Toplam	225	

2.1.1. Küçükbaş Hayvancılık

Ahmedadil köyünde yetiştirilen hayvanlar arasında hane sahiplerinin yetiştirdikleri en fazla hayvan türü olarak birinci sırada 148 baş (re's) ile küçükbaş hayvanlar gelmektedir. Köye ait temettuat defterindeki kayıtlara göre söz konusu 148 hayvanı köydeki 6 hane sahibi elinde bulundurmaktadır.

Tablo 5: Hane Sahiplerine Ait Küçükbaş Hayvan Türleri

Hayvan Türü	Sayı (Re's)	Hayvan Sahibi Hane
Ganem	15	2
Sağmal ganem	24	3
Tiftik keçi	48	6
Kuzu	26	4
Oğlak	35	5
Toplam	148	

2.1.2. Büyükbaş Hayvancılık

Defterdeki kayıtlardan Ahmedadil karyesinde kayıtlı olan toplam 36 hanenin 14'ünde öküz türünde büyükbaş hayvanın beslendiği anlaşılmaktadır. Geriye kalan 22 haneden öküz sahibi olmayanların ya zirai faaliyette bulunacak tarım arazileri bulunmamakta ya bu hane reisleri fakirlik, hastalık, yaşlılık ve göç gibi nedenlerden ötürü tarımsal faaliyet gerçekleştirememekte ya da geçimlerini başka bir meslekle sağlamaktadırlar.

Ahmedadil köyünde öküz dışında sağmal inek, camuş, camuş ineği, öküz, camuş öküzü, koşu öküzü, karasığır öküzü ve düğe gibi büyükbaş hayvanların da yetiştirildiği görülmektedir. Defterdeki kayıtlardan Ahmedadil'de 14 hanenin toplam 52 baş (re's) büyükbaş hayvana sahip olduğu geriye kalan 22 hane sahibinin ise büyükbaş hayvanı olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 6: Hane Sahiplerine Ait Büyükbaş Hayvan Türleri

Büyükbaş Hayvan Türü	Sayı (Re's)	Hayvan Sahibi Hane
Sağmal inek	17	14
Camuş	5	3
Camuş ineği	6	5
Öküz	4	2
Camuş öküzü	2	1
Koşu öküzü	2	1
Karasığır öküzü	14	7

Düğe	2	1
Toplam	52	

2.1.3. Yük ve Binek Hayvanları

Ahmedadil köyüne ait 16287 numaralı temettuat defterindeki kayıtlardan köyde toplam 25 adet yük-binek hayvanı olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu hayvanlardan 21 adedi merkeb, 4 adedi ise kısraaktır. Kayıtlara göre köyde ikamet eden toplam 36 hane sahibinden en az 19'unun bu türden hayvanlara sahiptir.

Tablo 7: Hane Sahiplerine Ait Yük ve Binek Hayvan Türleri

Yük ve Binek Hayvan Türü	Sayı (Re's)	Hayvan Sahibi Hane
Merkeb	21	19
Kısraak	4	4
Toplam	25	

2.2. Arazi Dağılımı ve Toprak Kullanımı

Ahmedadil köyüne ait 16287 numaralı temettuat defterindeki kayıtlara göre, üzerinde tarımsal üretim faaliyetinde bulunulan toplam 175 dönüm ekilebilir arazi olduğu anlaşılmaktadır. Kayıtlardan köydeki 36 hane sahibinden 11'inin buğday, arpa, burçak, çavdar, nohut ve mercimek tarımı üzerine zirai faaliyette bulunduğu anlaşılmaktadır. 19 hane sahibinin ise bahçecilik faaliyetinden gelir elde ettiği görülmektedir. Köyde 16 hane sahibi ise çeşitli nedenlerden dolayı ekili ve dikili tarımsal faaliyette bulunamamaktadır.

Tablo 8: Ekili ve Dikili Tarım Alanlarının Dağılımı

Ekilebilir Arazi Türü	Miktar (Dönüm)	Hane
Mezrû' Tarla	125	11
Gayr-ı mezrû' Tarla	50	5
Bahçe	18	19
Toplam	193	

2.3. Gelirler

2.3.1. Tarım Gelirleri

Ahmedadil köyünde üzerinde ziraî üretim yapılan ekili ve dikili tarım arazilerine sahip olan hane sahiplerinin tamamının gelir elde ettiği kayıtlardan anlaşılmaktadır. Buna göre, ekili (tarla) tarım alanları 175 dönüm olup toplamda 5.305 kuruş hâsılat sağlanmıştır. Dikili alan olan 18 dönüm bahçe arazilerinden ise toplamda 2.062 kuruş gelir elde edilmiştir. Ekili ve dikili tarım arazilerinden toplamda elde edilen gelir ise

Tablo 9: Ekili ve Dikili Tarım Alanlarının Hâsılatı

Ekilebilir Arazi Türü	Miktar (Kuruş)	Miktar (Dönüm)
Mezrû' Tarla	5.305	125
Gayr-ı mezrû' Tarla	-	50
Bahçe	2.062	18
Toplam	7.367	193

Ahmedadil köyüne ait 16287 numaralı temettuat defterindeki kayıtlardan vergi ödemekle yükümlü hane sahiplerinden tahsil edilen hububat öşrü verilerinden köyde üretilen hububatların ne tür ve miktarda olduğu da tespit edilmiştir. Zirâî vergilerden biri olan öşür vergisi bölgelere göre farklılık göstermekte olup her ürün üzerinden % 10 oranında tahsil edilmektedir (Tabakoğlu, 2007, s. 101).

Tablo 10: Üretilen Toplam Hububat Miktarı

Hububatın Türü	Kile ⁴	Kile x 10	Kg.
Hınta (Buğday)	26,5	265	6.798
Şa'ir (Arpa)	21,5	215	4.783
Toplam	48	480	11.581

2.3.2. Hayvancılık Gelirleri

Ahmedadil köyüne ait 16287 numaralı temettuat defterindeki kayıtlardan öğrendiğimiz kadarıyla Ahmedadil'deki hane sahiplerinin hayvancılık faaliyetlerinden toplam 1053 kuruş hâsılat sağlamışlardır. Köydeki hayvancılık gelirlerini küçükbaş, büyükbaş ve yük-binek hayvanları olarak üç grupta değerlendirebiliriz.

Tablo 11: Hayvancılık Gelirleri Dağılımı

Hayvan Türü	Gelir Miktarı (Kuruş)	Hayvan Sahibi Hane
Küçükbaş	499	6
Büyükbaş	384	14
Yük-Binek	290	21
Toplam	1.173	

Tablo 11'deki verilerden anlaşılacağı üzere Ahmedadil köyünde hayvancılık gelirlerinde ilk sırada 499 kuruş ile küçükbaş hayvanlar gelmektedir. İkinci sırada 384 kuruş gelir ile büyükbaş hayvanlar gelirken üçüncü sırayı 290 kuruş ile yük-binek hayvanları almaktadır. Bu üç gruptaki hayvanları elinde bulunduran hane sahipleri toplamda 1.173 kuruş gelir elde etmişlerdir.

2.3.3. Meslek Gelirleri

Ahmedadil'e ait 16287 numaralı temettuat defterindeki kayıtlara göre köyde ikamet eden hane sahipleri meslek gelirlerinden toplam 1.534 kuruş gelir elde etmişlerdir. Bu toplam meblağa temettuat defterine meslek olarak kaydedilen imamlık, amelelik, hizmetkârlık ve çobanlık gibi meslekler dâhil edilmiştir. 36 haneli Ahmedadil köyündeki hane sahiplerinden 11 tanesi ise "ziraatçı" olarak kaydedilmiştir. Ancak bu grupta olan hane sahiplerinin meslek gelirleri bu kısma dâhil edilmemiştir. Buna göre;

Ahmedadil köyünün 12 numaralı hanesinde ikamet etmekte olan İmam Halil Efendi köyün imamlık vazifesini yerine getirmekte olup imamlık geliri yıllık toplam 130 kuruştur (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 4).

⁴ Çalışmamızda bu türden hesaplamalar yapılırken buğday 1 kile = 25,656 kg; arpa için ise 1 kile = 22,25 kg esas alınmıştır.

Köyün 9, 17, 20, 26, 26, 32 ve 36 numaralı hanelerinde oturan hane sahiplerinin geçimlerini amelelik mesleği ile temin ettikleri ve bu işten toplamda 602 kuruş gelir elde ettikleri anlaşılmaktadır (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 4-8).

Köyde 11, 21, 24 ve 33 numaralı hanelerde ikamet etmekte olan hane sahipleri ise hizmetkârlık mesleğini icra etmekte olup bu işten elde ettikleri toplam gelir ise 550 kuruştur (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 4; 6; 8).

Köyün 18 numaralı hanesinde oturan Kadri oğlu İbiş ile 19 numaralı hanesinde oturan Kadri oğlu Hasan çobanlık mesleği ile geçimlerini sağlamakta olup onlar da bu işten toplamda yıllık 252 kuruş gelir elde etmişlerdir (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 5-6).

Tablo 12: Meslek Gelirleri Dağılımı

Meslek Adı	Kişi Sayısı	Gelir Miktarı (Kuruş)
İmamlık	1	130
Amelelik	6	602
Hizmetkârlık	4	550
Çobanlık	2	252
Toplam	13	1.534

2.4. Vergi-yi Mahsûsa (Giderler)

Vergi-yi mahsûsa, Osmanlı Devleti'nde 1840 yılından itibaren uygulama sahasına konulan ve bazı istisnalar dışında malî durumlarına göre tüm tebaadan alınan bir vergi çeşididir. Tanzimat'ın uygulandığı bölgelerde “tekâlif-i örfiye” olarak da adlandırılan vergilerin tamamı kaldırılarak yerine tevzi' şeklinde tahsil olunacak olan vergi-yi mahsusa (virgü) uygulaması yürürlüğe girmiştir. Vergi-yi mahsûsanın miktarı ise Maliye Nezareti tarafından eyaletler bazında tespit olunmaktaydı. Her eyalette bu miktar önce kazalar daha sonra da mahalle ve köyler arasında paylaştırılmaktaydı (Akkuş, 2017, s. 45). Sonrasında kazanın mülkî amirleri olan müdür ve meclis azaları, nüfusun etnik ve dinî yapısına göre imam, papaz ve kocabaşı gibi yetkililerin de katıldığı toplantıda kasaba ve köylere düşen miktar belirlenir ve nihayetinde de köy ve mahalle düzeyinde halkın malî güçlerine göre paylaştırılmaktaydı (Metin, 2018, s. 200).

Ahmedadil köyüne ait temettuat defterinde “*vergisi*” şeklinde geçen vergi-yi mahsûsa miktarı toplamda 4.684,5 kuruştur. Defterdeki kayıtlardan Ahmedadil'deki en düşük vergi-yi mahsûsa bedeli 16 kuruş, en yüksek ise 489 kuruş olarak tespit olunmuştur. Öyle ki, 20 numaralı hanede kayıtlı olan Kadri oğlu Ali, 34 numaralı hanede kayıtlı olan Emin oğlu Veli ve 35 numaralı hanede kayıtlı olan Emir oğlu Kerim'in merkezî idare tarafından vergi-yi mahsûsa olarak belirlenen en düşük 16 kuruşu ödemekle yükümlü oldukları anlaşılmaktadır. (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 6; 8; 9). 2 numaralı hanede ikamet eden Halil Çelebi oğlu Ali ve 3 numaralı hanede ikamet eden Köse Kadı oğlu Mehmed Kethüdâ'ya ise köydeki en yüksek vergi-yi mahsusa bedeli olan 489 kuruşu ödemeleri takdir olunmuştur (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 2).

Tablo 13: Aşar ve Âded-i Ağnam Vergilerinin Dağılımı

Aşar Vergisi ve Âdet-i Ağnâm Vergisi	Miktar (Kuruş)	Hane Sayısı
Aşar Vergisi	820	19
Âded-i Ağnâm	41	7
Toplam	861	

Tablo 13'te de görüldüğü üzere Ahmedadil köyünde hane sahiplerinden ekili-dikili zirai faaliyetler üzerinden alınan aşar vergisi toplamda 820 kuruştur. Hayvanlar üzerinden alınan ağnam vergisi ise toplamda 41 kuruş olarak tespit olunmuştur. Buna göre merkezî idare, Ahmedadil köyündeki vergi yükümlüsü hane sahiplerinden toplamda 861 kuruş vergi tahsil etmiştir.

Tablo 14: Hane Sırasına Göre Toplam Temettuat Miktarları

Hane No	Kişi Adı	Temettuat Toplamı (Kuruş)
1	Musa oğlu Ömer (Ziraatçı)	1.104
2	Halil Çelebi oğlu Ali (Ziraatçı)	1.571
3	Köse Kadı oğlu Mehmed Kethüdâ (Ziraatçı)	1.395
4	Aydınlı oğlu Hüseyin (Ziraatçı)	742
5	Yusuf oğlu Hüseyin (Ziraatçı)	864
6	Aydınlı Seyyid Mehmed (Ziraatçı)	312
7	Miran oğlu Hasan (Ziraatçı)	1.074
8	Mehdi oğlu Ahmed (Ziraatçı)	399
9	Hasan oğlu Seyyid Ali (Amele)	322
10	Aydınlı oğlu Memiş	- Bu kişi hakkında “57 senesi fevt olub emlâk ve eşyasını beytü'l verese taksim olduğu” kaydı düşülmüştür.
11	Köse Kadı oğlu Ali (Hizmetkâr)	150 Bu kişi hakkında “Kezâlik emlâk ve sâiresi olmayub fakat bazı bazı hizmetkârlık ile meşgul olduğu” şeklinde bir kayıt düşülmüştür.
12	İmam Halil Efendi (İmam)	152
13	Köse oğlu Ali (Ziraatçı)	440
14	Mevlûd oğlu Mehmed (Ziraatçı)	742
15	Kilisli oğlu Ali	50 Bu kişi hakkında “Sâkin olduğu hânesinden gayri bir gûna emlâk ve sâiresi olmayub ihtiyar ve ticâretten hâlî olduğundan şunun bunun i'ânesiyle geçinmekte olduğu” şeklinde bir kayıt düşülmüştür.
16	Hızır oğlu İbrahim	50 Bu kişi hakkında “Kezâlik bir şeyi olmadığından başka ihtiyar ve alil olarak şunun bunun i'ânesiyle geçinmekte olduğu” şeklinde kayıt düşülmüştür.
17	Aydınlı oğlu Musa (Amele)	200
18	Kadri oğlu İbiş (Çoban)	150
19	Kadri oğlu Hasan (Çoban)	150
20	Kadri oğlu Ali (Amele)	50
21	Süleyman oğlu Süleyman (Hizmetkâr)	267
22	Aydınlı oğlu Musa	40 Bu kişi hakkında “Kezâlik emlâk ve sâiresi olmadığından başka a'mâ ve ihtiyar olarak ve hem dahi fakir

		<i>olduğundan şunun bunun i'ânesiyle geçinmekde olduğu</i> " kaydı düşülmüştür.
23	Köse Kadı oğlu Osman	40 Bu kişi hakkında " <i>Kezâlik emlak ve sâiresi olmayub şunun bunun i'ânesiyle geçinmekde olduğu</i> " kaydı düşülmüştür.
24	Ali Çelebi oğlu Mehmed (Hizmetkâr)	140
25	İbiş oğlu Dede	- Bu kişi hakkında " <i>56 senesi vefât bilâ veled-i zekûr ve emlak ve eşyası yerine taksim olduğu</i> " kaydı düşülmüştür.
26	Musa oğlu Mustafa (Amele)	257
27	Yusuf oğlu Mustafa (Ziraatçı)	256
28	Kerim oğlu Salih	- Bu kişi hakkında " <i>Sâkin olduğu hânesinden gayrı bir günâ emlak ve arazi ve sâiresi olmadığından başka hizmetkârlığa dahi kudreti olmadığından şunun bunun i'ânesiyle geçinmekde olduğu</i> " kaydı düşülmüştür.
29	Kara Hasan oğlu Hüseyin	40 Bu kişi hakkında " <i>Kezâlik emlak arazi ve sâiresi olmadığından başka ihtiyar ve alif olarak ticâretten hâli olduğundan şunun bunun i'ânesiyle geçinmekde olduğu</i> " kaydı düşülmüştür.
30	Musa oğlu Mustafa	80 Bu kişi hakkında " <i>An asl Tokat kazasından olub akdemce vergi tahassusunda bu tarafta iskân etmiş ise de 61 senesi hânesiyle vatan-ı asliyesi olan kazaya gittiği</i> " kaydı düşülmüştür.
31	Mehmed oğlu Mustafa	150 Bu kişi hakkında " <i>Bu tarafta hânesinden başka emlaki olmayub 61 senesi Kastamonu'da olmak mülâsebesiyle hânesiyle terk-i vatan ederek Sungur cânibine gitmiş olduğu</i> " kaydı düşülmüştür.
32	Ahmed Çelebi oğlu Ahmed (Amele)	100
33	Mehdi oğlu Ömer (Hizmetkâr)	110
34	Emin oğlu Veli	50 Bu kişi hakkında " <i>Merkûmun emlak ve sâiresi olmayub 56 senesinden beri asâkir-i tavattun-ı hazret-i şahâneye gitmiş olduğu</i> " kaydı düşülmüştür.
35	Emir oğlu Kerim	- Bu kişi hakkında " <i>Merkûmun emlak ve sâiresi olmadığından başka Çubukâbâd kazasına tehhülen gitmiş olduğu</i> " kaydı düşülmüştür.
36	Aydınlı oğlu Hasan (Amele)	155
TOPLAM		11.602

Tablo 14'teki verilerden de anlaşılacağı üzere Ahmedadil köyündeki vergi yükümlüsü hane sahiplerinin yıllık toplam temettuat miktarı 11.602 kuruştur. Bu kayıtlara göre en fazla gelir elde eden kişi 1.395 kuruş ile köyün 3 numaralı hanesinde ikamet eden Köse Kadı oğlu Mehmed Kethüdâ olmuştur (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 2). En az gelire sahip olan hane sahipleri ise yıllık 40 kuruş ile köyde 22 numaralı hanede ikamet eden Aydınli oğlu Musa ve 23 numaralı hanede ikamet eden Köse Kadı oğlu Osman olmuşlardır (BOA, ML.VRD.TMT.D, 16287, s. 6).

Sonuç ve Değerlendirme

Temettuat sayımlarının yapıldığı H. 1260-61/M. 1844-1845 yıllarında Osmanlı idarî taksimatında Ankara'nın Kalecik kazasına bağlı köylerden birisi olan Ahmedadil, günümüzde Ankara'nın Akyurt ilçesine bağlı olan bir mahalledir. H. 1260-61/M. 1844-45 tarihli ve 16287 numaralı temettuat defterindeki kayıtlara göre, Ahmedadil köyünün sosyal ve ekonomik yapısı köyde yaşayan hane sahiplerinin ana geçim kaynağını da oluşturan tarım, hayvancılık ve ticarete dayanmaktadır. Köyün zirai üretiminin büyük bir kısmını ise ekili ve dikili tarım arazileri oluşturmaktadır. Ekili tarım arazilerinde buğday, arpa, burçak, çavdar, nohut ve mercimek üretiminde bulunulurken dikili tarım alanlarında ise bahçecilik faaliyetinde bulunulmaktadır.

Köydeki hayvancılık faaliyetleri değerlendirildiğinde; Ahmedadil'de toplam 225 hayvan olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır. Bunlardan 148 adedi küçükbaş, 52 adedi büyükbaş ve 25 adedi ise yük-binek hayvanıdır. Köydeki hayvanların hane sahiplerine göre dağılımına bakıldığında; 148 adet küçükbaş hayvandan 15 adet ganem 2 hane sahibinin, 24 adet sağmal ganem 3 hane sahibinin, 48 adet tiftik keçi 6 hane sahibinin, 26 adet kuzu 4 hane sahibinin ve 35 adet oğlak da 5 hane sahibinin elinde bulunmaktadır. 52 adet büyükbaş hayvandan 17 adet sağmal inek 14 hane sahibinin, 5 adet camuş 3 hane sahibinin, 6 adet camuş ineği 5 hane sahibinin, 4 adet öküz 2 hane sahibinin, 2 adet camuş öküzü 1 hane sahibinin, 2 adet koşu öküzü 1 hane sahibinin, 14 adet karasığır öküzü 7 hane sahibinin ve 2 adet düğe ise 1 hane sahibinin elinde olduğu görülmektedir. 25 adet yük-binek hayvanından 21 adet merkeb (eşek) 19 hane sahibinin ve 4 adet kısrağ da 4 hane sahibinin elinde bulunmaktadır.

Köydeki meslekî örgütlenmeye bakıldığında, Ahmedadil'de yaşayan 36 vergi yükümlüsü hane sahibinden 11'i ziraatçı (çiftçi) olup geriye kalan hane sahiplerinden 6'sı amelelik, 4'ü hizmetkârlık, 2'si çobanlık ve 1'i de imamlık mesleği ile geçimini sağlamaktadır. 12 hane sahibinin ise çeşitli nedenlerden dolayı meslek bilgisine yer verilmemiştir.

Ahmedadil köyündeki hane sahiplerinin çoğunluğu bir şekilde gelir elde etmektedir. Köydeki hane sahiplerinin yıllık toplam geliri 10.074 kuruş olup bu meblağın 7.367 kuruşu tarım, 1.534 kuruşu meslek ve 1.173 kuruşu ise hayvancılık gelirlerinden elde edilmiştir. Hane sahiplerinin toplam gelirleri içerisinde birinci sırada tarım gelirleri gelmektedir. 175 dönüm ekili, 18 dönüm dikili tarım arazisi olan Ahmedadil köyünde bu arazilerden elde edilen gelir miktarı toplamda 7.367 kuruştur. Bu meblağ köyün toplam gelirlerinin %73,13'ünü oluşturmaktadır. Bu sonuç gösteriyor ki, Ahmedadil köyünde tarıma dayalı ekonomi ilk sırada gelmektedir. İkinci sırada hane sahiplerinin mesleklerinden elde ettikleri gelirler gelmekte olup bu miktar ise toplamda 1.534 kuruştur. Bu meblağ ise köyün toplam gelirlerinin %15,22'sini oluşturmaktadır. Üçüncü sırada ise 1.173 kuruş ile hayvancılık gelirleri gelmektedir. Toplam gelirler içerisinde hayvancılık gelirlerinin oranı ise %11,65'tir.

Temettuat sayımlarının yapıldığı Osmanlı coğrafyasının tamamında olduğu gibi Ahmedadil köyünde de hane sahiplerinden vergi-yi mahsûsa, aşar ve âded-i ağnam adı altında

üç tür vergi tahsil edildiği kayıtlardan anlaşılmaktadır. Köyde H. 1260-61/M. 1844-45 yılında hane sahiplerinin devlete ödemekle yükümlü olduğu aşar ve âded-i ağnam vergilerinin toplamı 861 kuruştur. Vergi-yi mahsûsa bedeli ise 4.684,5 kuruştur. Toplam 5.545,5 kuruş olan verginin %84,47'si vergi-yi mahsûsa, %14,79'u aşar ve %0,74'ü ise âded-i ağnam vergisidir. Köydeki hane sahiplerinin yıllık temettuat miktarının ise toplamda 11.602 kuruş olduğu görülmektedir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA).

BOA. ML.VRD.TMT. 16287: 1-17.

Araştırma-İnceleme Eserler

AKKUŞ, Y. (2017). “Osmanlı Maliyesi Literatüründe İhmal Edilmiş Bir Tartışma: Tevzi’ Defterlerinden Vergi-i Mahsûsa’ya Geçiş”. *Tarih Dergisi*. 65: 29-61.

BARKAN, Ö. L. (1953). “Tarihî Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi”. *Türkiyat Mecmuası*. X:1-53.

BİZBİRLİK, A.-ATAR, Z. (2009). “XIX. Yüzyıl Osmanlı Tarihinde Temettuat Defterleri’nin Yeri: Saruhan Sancağı Mütevellî Çiftliği Temettuat Defteri Örneği”. *SAÜ Fen-Edebiyat Dergisi*. I: 38-57.

DEMİRKOL, K. (2014). “Hamid Sancağı Temettuat Tahriri Masârifât Defteri Üzerine Bir Değerlendirme (1845-1848)”. *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 11: 139-154.

DEVELLİOĞLU, F. (1996). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.

GÜRAN, T. (1989). *Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları (1841-1861)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

KESTELLİ, R. N. (2004). *Resimli Türkçe Kamus*. (Haz. Recep Toparlı vd.). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

KIZILKAN, A.Ö. (2012). “Osmanlı Vergi Düzeninde Temettuat Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 20: 57-66.

KÜTÜKOĞLU, M. S. (1995). “Osmanlı Sosyal ve İktisâdî Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri”. *Belleten*. LIX/225: 395-412.

METİN, R. (2018). “1260-61/1844-45 Temettuat Kayıtları Işığında Tatlıcak Köyünün Sosyal ve Ekonomik Yapısı”. *History Studies*. 10/9: 189-205.

ÖNER, E. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Döneminde Mali İdare*. Ankara: Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Başkanlığı Yayınları.

ÖZTÜRK, S. (2003). “Türkiye’de Temettuat Çalışmaları”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. 1/1: 287-304.

- PAKALIN, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, I.* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- SAYIN, A. V. (1999). *Tekâlif Kavâidi (Osmanlı Vergi Sistemi)*. Ankara: T.C Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Yayınları.
- YÜKÇÜ, S., FİDANCI, N., SOYSAL U. (2014). “Osmanlı Devleti’nde Temettuat Defterleri’nin Önemi ve Vergisel Açıdan Değerlendirilmesi: Tire Kazası Örneği”. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 7: 170-199.

Kitap Tanıtımı

II. Meşrutiyet Döneminde Orduda Islah, Yapılandırma ve Müfettişlik Teşkilatının Kurulması, EFE, İsmail(2024), Berikan Yayınevi, ISBN: 978-625-6284-76-0

Gülşah Azer EFE¹

DOI: 10.5281/zenodo.14589163

Türklerin tarih sahnesinde var oldukları zamandan beri meydana getirdikleri orduları hiç şüphesiz ki dünyanın en güçlü ve sistemli ordularından biriydi. Türklerde toplumun her bireyi çatışmak için hazır birer asker gibiydi. Ordu-millet anlayışı Osmanlı Devletinin askeri yapısında büyük oranda görülmekteydi. Bu da Osmanlı Devletine büyük başarılar kazandırmıştı. Fakat zamanla devletin askeri alanda yaşamış olduğu başarısızlıklar ve devletin güç kaybetmeye başlaması orduda ıslahat yapılması fikrini doğurdu. Özellikle II. Meşrutiyet'in ilanından sonra da öncelik ordunun ıslahına ve yeniden yapılandırılmasına verilmiştir.

Cumhuriyet sonrası modernleşme hareketlerinin ve ordunun bu günkü durumunun daha iyi anlaşılabilmesi için Osmanlı Devleti döneminde ordunun rolünün ve orduda yapılan yapılandırılmaların iyi bilinmesi gerekir. İşte bu nedenle Doç. Dr. İsmail Efe tarafından kaleme alınan ve Berikan Yayınevi'nden çıkan *II. Meşrutiyet Döneminde Orduda Islah, Yapılandırma ve Müfettişlik Teşkilatı'nın Kurulması* adlı eser önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eser yazarın doktora tezinden üretilmiştir. Kitap giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde yazar kuruluşundan II. Meşrutiyet'e kadar ordunun tarihi kaynakları ve ıslah faaliyetlerine ana hatlarıyla yer vermiştir. İttihat Terakki Cemiyeti ve II. Meşrutiyet hakkında kısa bir bilgi de yine eserin giriş bölümünde yer almaktadır.

Eserin birinci bölümünü Meşrutiyet'in İlk Yıllarında Orduda Islah ve Yapılandırma Çalışmaları üst başlığı oluşturmaktadır. Bu başlık altında ele alınan bölüm ayrıca 29 alt başlığa ayrılarak oldukça ayrıntılı bir şekilde kaleme alınmıştır. İlk olarak Meşrutiyetin ilk yıllarında yapılan çalışmalar ele alınmıştır. Ahmet İzzet Paşa, Von Der Goltz Paşa gibi dönemin yetkin

¹ Kırıkkale Polis Meslek Yüksekokulu, Öğretim Görevlisi.

kişilerinin ordu ile çalışmaları verilmiştir. Subay ve rütbelere dair düzenlemeler, subayların gençleştirilmesi, rütbelerin tesviyesi, kolağalık ve süvari yüzbaşı vekilliğinin kaldırılması, Harbiye Nezareti Teşkilatı'nın yapılandırılması, asker alma işlemlerinin yapılandırılması bu bölümde yer alan alt başlıklardandır. Ayrıca yine bu bölümde yazar, II. Meşrutiyet Döneminde orduda sağlık hizmetlerinin yapılandırılması, askeri okulların ıslahı ve yapılandırılması, Avrupa ülkelerine öğrenci gönderilmesi, subayların eğitimde yabancı uzmanların rolü gibi konulara yine bu bölümde değinmiştir. Bu bölümde yazarın üzerinde durduğu bir diğer konu ise, jandarma teşkilatının ıslah ve yapılandırılmasıdır. Kuruluşundan müfettişlik teşkilatına kadar jandarma ve daha sonra jandarmada müfettişlik teşkilatına geçilmesi ve Jandarma Müfettişlik Teşkilatı Dönemi birinci bölümün içeriğini oluşturmaktadır.

Kitabın ikinci bölümü orduda müfettişlik teşkilatının kurulması üst başlığı altında birçok alt başlıktan oluşmaktadır. Yazar bu bölümde ilk alt başlık olarak Osmanlı'da ilk müfettişlik uygulamalarına değinmiştir. Ordu müfettişliklerinin kurulmasına ve müfettişlerin vazife ve yetkileri bu bölümün diğer bir alt başlığını oluşturmaktadır. Osmanlı'da redif teşkilatının kurulması ve redif müfettişlerinin görev ve yetkileri, nizam-ı harp kuruluşu bu bölümdeki alt başlıklardandır. Müstahfız, süvari, piyade, topçu gibi askeri sınıflarda müfettişlik teşkilatı çerçevesinde yapılan yeniden yapılandırmalar detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Ayrıca bu bölüm altında Kıttaat-ı Fenniye ve Mevki-i Müstahkeme Müfettişliği ve Umur-ı Hevaiye Müfettişliği hakkında da bilgiler verilmiştir. Birinci Dünya Savaşı öncesi ordunun yapılandırılmasına değinen yazar Balkan Savaşı'nın hazırlık dönemi ve sonrasında orduda müfettişlik teşkilatının yeniden yapılandırılması kaleme almıştır. Enver Paşa'nın Harbiye Nazırı olmasından sonra ordunun teşkilat, konuş ve kuruluşuyla ilgili yapılandırma faaliyetleri yazarın bu bölümde değindiği konulardandır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı ordusunun durumu, savaşın ilk yıllarında ordu teşkilatı ve bu tarihlerden sonra ordunun kuruluş ve kadro durumunda meydana gelen değişimler ikinci bölümün son alt başlıklarını oluşturmaktadır.

Eserin üçüncü bölümünü ise Mütareke Döneminde Ordunun Yeniden Yapılandırılması üst başlığı altında Mondros Mütarekesi ve mütareke şartları altında ordunun durumu, mütarekeden sonra ordu üst yönetiminin yeniden yapılandırılması alt başlıkları oluşturmaktadır. Mütareke Döneminde ordunun yeniden yapılandırılması sürecinde müfettişlik teşkilatının kuruluşu ve ordu müfettişlerinin faaliyetleri, müfettişlikler arası ilişkiler ve müfettişliklerin İstanbul Hükümeti ile ilişkileri değerlendirilmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın 9. Ordu Müfettişliğine tayini, faaliyetleri ve görevden alınmasıyla birlikte müfettişlik teşkilatına son verilmesi konuları yine bu bölüme son verilmiştir.

Kitapta arşiv kaynakları, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Genelkurmay ATESE Başkanlığı Arşivi, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde bulunan çalışma konusu ile ilgili kaynaklar kullanılmıştır. Ayrıca yayımlanmış belge ve kaynak eserlere başvurulmuştur. Konuyla ilgili kitap ve makaleler, süreli yayınlar ve internet kaynakları çalışma sırasında faydalanılan kaynaklar arasında yer almıştır. Yazar ekler kısmında da kullanmış olduğu belgelerin birçoğuna yer vermiştir.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra orduda başlatılan ıslahat, yeniden yapılandırma teşebbüsleri ve ordu müfettişliklerinin kurulmasını konu alan kitap yazar tarafından oldukça ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Kitabın bölümlerinin birçok alt başlıktan oluşuyor olması

kitabı daha anlaşılır kılmıştır. Yazar kendi yorumdan daha çok bu dönemde ordunun durumunu ordunun ıslahı için yapılanları, yapılmak istenenleri ve de yapılamayanları belgeler ile okuyucuya sunmuştur. Ordu müfettişliklerinin kurulması ve II. Meşrutiyet Döneminin her safhasında ordunun durumu ve ıslahı hakkında bu denli ayrıntılı ve belgelerin ortaya konulduğu bir eser olmadığından kitap bu konuda çalışmak isteyenler için kaynak kitap niteliğindedir.

Book Review

Reform, Restructuring, and the Establishment of the Inspectorate in the Ottoman Army During the Second Constitutional Period, İsmail EFE (2024), Berikan Yayınevi, ISBN: 978-625-6284-76-0

The armies established by the Turks since their presence in history were undoubtedly among the most powerful and systematic in the world. In Turkish society, every individual was akin to a soldier ready for conflict. The concept of a "nation-army" was prominently evident in the military structure of the Ottoman Empire, contributing significantly to the state's success. However, over time, the military failures and the weakening of the state led to the idea of reforming the army. Particularly after the proclamation of the Second Constitutional Era, priority was given to reforming and restructuring the military.

To better understand the modernization movements following the establishment of the Republic and the current state of the Turkish army, it is essential to have a thorough knowledge of the army's role and the restructuring efforts during the Ottoman Empire. For this reason, the book titled *Reforms, Restructuring, and the Establishment of the Inspection Organization in the Army during the Second Constitutional Era*, authored by Assoc. Prof. Dr. İsmail Efe and published by Berikan Publishing House, stands out as an important resource.

The work is derived from the author's doctoral dissertation and consists of an introduction and three chapters. In the introduction, the author provides an overview of the historical foundations of the Ottoman army and its reform efforts up to the Second Constitutional Era. Additionally, a brief discussion on the Committee of Union and Progress and the Second Constitutional Era is included in this section.

The first chapter, titled *Reform and Restructuring Efforts in the Army during the Early Years of the Constitutional Era*, is divided into 29 subsections, offering an in-depth analysis. It begins by addressing the initial reform efforts during the early years of the Constitutional Era. The chapter discusses the contributions of prominent figures like Ahmet İzzet Pasha and Von Der Goltz Pasha to the military. Topics such as regulations regarding officers and ranks, rejuvenating the officer cadre, standardizing ranks, abolishing certain military titles, restructuring the Ministry of War, and organizing conscription processes are covered. The chapter also delves into the restructuring of military healthcare services, the reform of military schools, sending students to European countries, and the role of foreign experts in officer training. Another critical focus of this chapter is the reform and restructuring of the gendarmerie, detailing its transition from its establishment to the formation of the Inspection Organization for the Gendarmerie.

The second chapter, titled *The Establishment of the Inspection Organization in the Army*, is composed of several subsections. It begins by exploring the early practices of military inspections in the Ottoman Empire. Other topics include the establishment of military inspections, the duties and powers of inspectors, the creation of the Redif (reserve) organization, and the roles and responsibilities of Redif inspectors. The restructuring efforts within various

military branches such as infantry, cavalry, artillery, and others under the framework of the Inspection Organization are thoroughly examined. Additional subjects discussed in this chapter include the *Kıtaat-ı Fenniye ve Mevki-i Müstahkeme* Inspection and the *Umur-ı Hevaiye* Inspection. The author also addresses the restructuring of the army prior to World War I, including preparations during the Balkan Wars and subsequent reorganization efforts. Enver Pasha's contributions as Minister of War in terms of the military's structure, deployment, and organization are analyzed. The chapter concludes by exploring the state of the Ottoman army during World War I and the organizational and structural changes that occurred during the war.

The third chapter, titled *The Restructuring of the Army during the Armistice Period*, focuses on the condition of the military under the terms of the Armistice of Mondros and subsequent restructuring of the army's upper echelons. The chapter discusses the establishment of the inspection organization during this period, the activities of military inspectors, the relationships between inspection offices, and their interactions with the Istanbul government. Mustafa Kemal Pasha's appointment as the 9th Army Inspector, his activities, and the eventual dissolution of the inspection organization are also examined.

The book utilizes archival sources such as the Ottoman Archives of the Prime Ministry, the Archives of the General Staff ATASE Presidency, and the Republican Archives of the Prime Ministry. Published documents, literary sources, books, articles, periodicals, and internet resources are also referenced. In the appendix, the author includes samples of the documents used in the study.

The book provides a detailed analysis of the reforms, restructuring efforts, and the establishment of the inspection organization in the military following the Second Constitutional Era. The numerous subsections within the chapters enhance the clarity and organization of the book. Instead of offering personal interpretations, the author presents the state of the army during this period, the implemented reforms, and those that were planned but not realized, supported by archival evidence. As such, the book serves as a critical reference for researchers interested in the military reforms of the Second Constitutional Era and the establishment of military inspections.

Elazığ Basın Tarihi: Uluova Gazetesi, Turan Gazetesi, Yeni Harput Gazetesi, Elazığ Gazetesi Örneği¹

Sunay Tan²

DOI: 10.5281/zenodo.14589177

Öz

Basının toplumsal, ekonomik, kültürel ve politik aydınlatmadaki işlevi, 1831 yılında Takvim-i Vekayi ile devletin kontrolünün başlatılmasıyla önem kazanmıştır. Elazığ'ın ilk gazetesi olan Mamuretü'l-Aziz 1883 yılında yayın hayatına girmiştir. Daha sonra 1918'de Şark Gazetesi, 1922'de Satvet-i Milliye ve 1931'de Turan gibi çeşitli gazetelerle bu süreç devam etmiştir.

Ulusal ve yerel basın tarihinde önemli konuların başında gelen 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi, Türkiye'nin siyasi ve sosyal hayatında derin izler bırakan önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu süreçte, basın özgürlüğü ve sansür gibi konular, iktidar-basın ilişkilerinin karmaşık yapısını gözler önüne sermiştir. 27 Mayıs Askeri Darbesi ülkenin her köşesinde olduğu gibi Elazığ'da da oldukça heyecan ile karşılanmıştır. Halkın haber alma konusunda dönemin en önemli iletişim araçları arasında olan gazeteler bu süreçte önemli rol oynamıştır. Askeri yönetim, darbe sonrası bütün duyurularını gazete ve radyo aracılığıyla yapmıştır.

Bu makalenin temel amacı, 27 Mayıs 1960 Askeri Darbe döneminde Elazığ'da yayımlanan dört yerel gazetelerin basın tarihi incelenecektir. Çalışmanın odak noktası Turan, Elazığ, Yeni Harput ve Uluova gazetelerinin yayın hayatıdır. Gazetelerin ilk çıkış tarihleri, sahipleri ve logoları gibi temel özellikleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Askeri Darbe, Elazığ gazetesi, Turan gazetesi, Uluova gazetesi, Yeni Harput gazetesi.

¹Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, 1960 Askeri Darbenin Elazığ Yerel Basınına Yansıması adlı tezden üretilmiştir.

²Yüksek Lisans Öğrencisi-Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, sunaytan2017@gmail.com ORCID: 0000-0002-1966-9172

Elazığ Press History: Uluova Newspaper, Turan Newspaper, Yeni Harput Newspaper, Elazığ Newspaper Example

Abstract

The function of the press in social, economic, cultural and political enlightenment gained importance with the introduction of state control with Takvim-i Vekayi in 1831. Mamuretü'l-Aziz, the first newspaper of Elazığ, was published in 1883. Later, this process continued with various newspapers such as Şark Gazetesi in 1918, Satvet-i Milliye in 1922 and Turan in 1931.

The Military Coup of 27 May 1960, one of the most important issues in the history of the national and local press, was an important turning point that left deep traces in Turkey's political and social life. In this process, issues such as freedom of the press and censorship revealed the complex structure of power-press relations. The 27 May Military Coup was greeted with great excitement in Elazığ as in every corner of the country. Newspapers, which were among the most important communication tools of the period for the public to receive news, played an important role in this process. The military administration made all post-coup announcements through newspapers and radio.

The main purpose of this article is to examine the press history of four local newspapers published in Elazığ during the 27 May 1960 Military Coup. The focal point of the study is the publication life of Turan, Elazığ, Yeni Harput and Uluova newspapers. The basic features of the newspapers such as their first publication dates, owners and logos are discussed.

Keywords: MilitaryCoup, Press, Elazığ newspaper, Turan newspaper, Uluova newspaper, Yeni Harput newspaper.

Giriş

İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar doğru sürdürülebilir dış koşullar ile birlikte, Türk siyasal yaşamında yer alan CHP'de değişim süreci ortaya çıkmıştır (**Kırış, 2021, s. 401**). İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı dönemindeki Türkiye'nin, İkinci Dünya Savaşı sonunda çok partili hayata geçme kararı, ülkenin siyasi tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur (**Karataş, 2022, s. 305**). Bu dönemde Türkiye'nin çok partili sisteme geçmesi, ülkedeki siyasi tarihte önemli bir kırılma noktası olmuştur (Aydın, 2018; 359). Takip eden süreçte Demokrat Parti muhalefet partisi olarak kurulmuştur. Demokrat Parti, tek parti rejimine olan güvenini kaybettiği bazı kesimler ve halk tarafından büyük bir destekle karşılanmıştır (Aydın, 2017; 86). Bu kesimlerin sonraki süreçte amacı 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılacak seçimlerde Demokrat Parti'yi iktidara taşıma fikri olmuştur (**Şahin, 2023**).

Demokrasi yanlısı tavrı ile geniş bir destek tabanı kazanan Demokrat Parti, bu destekçiler arasında, dönemin önde gelen gazeteleri de bulunmuştur. Cumhuriyet, Vatan, Kuvvet, Zafer, Son Posta ve Yeni Sabah gibi gazeteler, Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi durumunda basının sorunlarının çözüleceğini umduğunu içeren haberler yayımlamışlardır. Muhalefetin geniş kesimlerinin desteğini alan Demokrat Parti, 14 Mayıs 1950 genel seçimlerini kazanmıştır (**Alacı & Babaoğlu, 2021, s. 319-320**). Demokrat parti on yıllık iktidarı döneminde

basın kanunu, yüksek seçim kurulu gibi demokrasi yolunda önemli adımlar atılmıştır. Demokrat partinin, ekonomi, din, ordu ilişkileri ve sosyal çalkantılar sonucu 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi yapılmıştır. Bu darbe, Türkiye'nin siyasi tarihinin önemli dönemlerinden biri olmuştur

Demokrat partinin, ekonomi, din, ordu ilişkileri ve sosyal çalkantılar sonucu 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi yapılmıştır. Bu darbe, Türkiye'nin siyasi tarihinin önemli dönemlerinden biri olmuştur (Aydın, 2020; 190 vd.).

Bu çalışmamızda, 1960 yılında halkın en önemli haber alma araçları olan radyo ve gazetelerden gazeteler incelenmiştir. Anadolu'daki şehirler Ankara'daki gelişmeleri o dönem gazeteler aracılığıyla öğrenmekteydiler. Ancak unutulmamalıdır ki gazetecide bir insan ve siyasi görüşü mevcuttur. Aslında basın etiği açısından her olaya tarafsız bakması gereken gazeteciler maalesef her dönem olduğu gibi 1960 ve öncesinde de kendi siyasi görüşlerine göre gazete köşelerinde yazılar yayınlamışlardır. Halkın doğru haber alma hakkı bir nevi engellenmiştir. Elâzığ da yayın yapan gazeteler imtiyaz sahiplerinin siyasi görüşlerine göre gazetelerindeki haberleri yayınlamışlardır. 1960 yılında tüm Türkiye de olduğu gibi Elazığ'da da halk askeri darbeyi radyo ve televizyondan öğrenmiştir (Pehlivanlı, 2018, s. 1594). Bu dönemde Elazığ yerelinde dört gazete yayın yapmakta Turan, Elazığ, Yeni Harput ve Uluova gazeteleri taranmış olup ilgili gazetelerin basın tarihleri aktarılmıştır.

Elazığ'da Gazeteciliğin Kısa Tarihçesi

Basın, yakın dönem tarihimizin toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasi açıdan aydınlatılmasında önemli bir role sahiptir. Türklere basın faaliyetlerinde, Avrupa'ya göre oranlar oldukça geç başlamıştır. Osmanlı Devleti'nde ilk kez 1831 yılında *Takvim-i Vekayi* gazetesi çıkarılarak basın çalışmaları devlet kontrolünde çıkarılmıştır. Elazığ basın tarihi, 1883 yılına kadar uzanmaktadır. Bu tarihte devlet eliyle şehrin ilk gazetesi olan *Mamuretü'l-Aziz* gazetesi, 7 Ekim 1883 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin ilk matbaa müdürlüğü Hüseyinli Hacı Ömer Bey üstlenmiştir. Yayınlandığı ilk dönemde haftalık olarak Pazar günleri basılan gazetenin yayın günü daha sonra Salı olarak değiştirilmiştir ve ilerleyen dönemlerde çeşitli tarihlerde yayın ilişkilerinde değişiklikler yapılmıştır (Çakmak, 2003, s. 28).

Elazığ basın tarihi, 1918 yılında Şark Gazetesi'nin yayımlanmasıyla devam etmiştir. Ardından 1922 yılında *Satvet-i Milliye* adıyla başka bir gazete yayımlanmıştır. Aynı yıl, kısa bir süreliğine *Yeni Mefkûre* isimli bir gazete daha yayımlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti döneminde ise Elazığ'da yazılı basının 1931 yılında *Turan* adıyla siyasi bir gazete ile yeniden başladığı görülmektedir. *Turan* gazetesi'ni takip eden diğer gazeteler şunlardır: 1953 yılında *Uluova*, 1972 yılında *Nurhak*, 1986 yılında *Fırat*, 1995 yılında *Yeniçağ*, 1997'de *Günışığı*, 1998'de *El-aziz* ve sonraki yıllarda *Ayışığı* ve *Yeni Ufuk* isimli gazeteler yayımlanmıştır. Ayrıca Elazığ'da farklı isimler altında başka gazeteler de çıkartılmıştır (Varol, 2024). Ayrıca, 1950 yılında *Elazığ* gazetesi ve 1955'de ise *Yeni Harput* gazetesi yayın hayatına başlamıştır.

Siyasi-İctima-i, İktisadi, Halk Gazetesi: Turan

Gazete ismini imtiyaz sahibi kurucusundan almaktadır. Ali İhsan TURAN tarafından 1931 yılının 1 Mayıs'ında yayın hayatına başlamıştır. Yayına başladığı dönem haftada iki kere yayınlanmıştır (Turan, 1931). Elazığ yerel basının gelişmesinde çok önemli bir yeri olmuştur. Turan gazetesi kuruluşundan günümüze kadar yayın yapan önemli bir gazetedir (Haykır & Haykır, 2014, s. 1175-1176). Logosunun hemen altında *Siyasi İctima-i İktisadi Halk Gazetesi* ifadesi yer almaktadır. İlk sayılarında dönemin Valisi Nizamettin Ataker'e gazetenin

çıkartılmasında sağladıkları kolaylıklar ve destek için bir teşekkür metni yayınlamıştır. Turan gazetesi 1931 yılında yerelde yayınlanan çok az gazeteden biridir. İlk basıldığı dönemde iki sayfadan oluşmuştur (**Turan, 1931**).

Bizim Sizin Hepimizin Gazetesi: Elazığ

Necip Bingöl tarafından 1950 yılında yayınlanan Elazığ gazetesinin logosunun sol tarafından büyük harfler ile “*Bizim Sizin Hepimizin*” ifadesi yer almıştır. Logonun sağ kısmında ise gazetenin sahibi ve Neşriyatı Fiilen İdare eden Necip Bingöl yer almaktadır. Logonun hemen altında, büyük harfler ile “*Tarafsız Siyasi Gazete*” ifadesi bulunmaktadır. Bu tasarım, gazetenin okuyucu kitlesine yönelik mesajını vurgulamaktadır.

Necip Bingöl, aynı zamanda Bingöl Matbaası'nın sahibidir. Gazetenin ilk durumu, “*Siyasi Manzara Huzursuz*” başlığıyla yayımlanmıştır. Bu inanış, dönemin siyasi gidişatı ve toplumsal istikrarsızlığı yansıtan bir ifade olarak dikkat çekmiyor. Gazetenin bu şekilde başlangıç yapması, okuyuculara o dönemlerdeki siyasi dinamiklere dair önemli bir bakış açısı sunmuştur. Başlığın altındaki yazıda ise ; “*Elâzığ'da ayın 9'unu beklemeden siyasi vaziyet hakkında en az isabet olacak bir tahminde bulunmanın şimdilik imkânı yoktur. Zira efkâr-ı umumiye'de bu ara tuhaf bir alışkanlık hasıl oldu. Ankara treni memleketimize habire namzet naklediyor. Öyle zannediyoruz ki bu alışkanlık daha bir zaman devam edecektir. Partiler içinde aynı kararsızlık daha mübalağalı bir müphemmiyet arz etmektedir. Kati olmamakla beraber her parti teşkilat ve kadrosunda dışarıya sızan haberlere ve günlük siyasi dedikoduları idare eden mahfillere göre bazı hizipler müstakbel vaziyeti kurtarmak için şimdiden hazırlıklı olmak durumundadırlar. Esasen siyasi icaplarda mevcut iliyatlaratab' en bu kararsızlığı amiridir. Her grup veya zümre diğer tarafa kendi nefine bazı oyunlar düşünmekte karşı tarafı bu mücadelede kendi kazançlarına sürüklemeye çalışmaktadır. Arz ettiğimiz vaziyet namzetlik kavgası oluyor. Daha asıl çetin münakaşa ve cidalı Millet Vekilliği seçiminde ve ona takaddüm eden yakın görüntülerde dinleyeceğiz. Muhtemel namzetlerin şöyle böyle tahmini üzerinde mülahaza yürütmek ve okuyucularla bu konuda düşünmek için bazı partilerin kendi tahminlerine müracaat etmek her ne kadar fâideden hali olmayacak idi ise de buna şimdilik lüzum görmedik bu ve buna benzer mülakatlardan sarfınazar ettik. Gelecek sayıda seçim hadisesi ve namzetler üzerinde ehemmiyette durmak ve karanlık gördüğümüz cihetler hakkında tahsilen düşünmek istiyoruz.” (**Elazığ, 1950**). Şeklinde bir yazı kaleme alınmıştır. Tarafsız siyasi gazete sloganı ile çıkan Elazığ gazetesi ilk yazısında tüm partilere aynı mesafede olduğunu özellikle belirtme ihtiyacı duymuştur. Elazığ gazetesinin ilk sayısı yayımlandığında haftada iki gün olmak üzere Perşembe ve Pazar günleri yayınlanmaktaydı (Haykır & Haykır, 2014, s. 1178-1179).*

Gazetenin önemli yazarlarından biride Celalettin Tuğrul'dur. Gazetenin ilk sayısında Celalettin Tuğrul o dönem için oldukça sert bir yazı kaleme almıştır. Yazısında tarafsız bir yayın politikası izleyeceklerini ancak memleket faydasını ve yararını her daim ön planda tutacaklarını ifade etmiştir. Tarafsızlık derken haksızlık karşısında korkmadan duracaklarını ifade ederek sığ bir tarafsızlık olarak düşünülmesini istememiştir. Celalettin Tuğrul yazısına gazetenin ikinci sayfasında da devam etmiştir. Söz konusu yazıda şu ifadeleri kullanmıştır: “*Şu son senelerde gerek memleket içinde gerekse dışında birçok arkadaşlar gazete çıkarmak şansını denediler, her çıkışta neşriyatını uzun ömürlü olmasını gönülden dilememize rağmen, netice nedense dileklerimiz boyunca hayırlı ve bereketli olmadı. Bazen teknik ve mali kaygılarla yıpranan bu teşebbüsler, çoğu zamanda bu iş etrafında çırpınan arkadaşların takviye ve manevi vasıflar bakımından, tecrübesizliği sebebinden muvaffakiyetsizliğe döküldü. Bu bakımdan, gazetemize çıkarmaya teşebbüs ettiğimizden bu bugüne dek hesaplarımız ve ömrümüz üzerinde,*

çok hassasiyet ve titizlikle, durarak bizden evvelki arkadaşların akim kalmış teşebbüslerinden, tecrübe olarak iyiden iyiye istifade etmek cihetini lehte bir imkân olarak göz önünde bulundurmaya gayret ettik. Şayet bu iyi niyetlerle kucaklanmış teşebbüsümüz, ilahi bir müdahale ile, sarsılmazsa memleket lehine en açık kalple başarılmasına çalıştığımız dava ruhlarımızın ateşi sönmüncesine kadar, devamlı ve hayırlı kalacaktır. Gazetemiz hali hazırda ki efkârı Umumiye teşevvüşünü, nazara alarak, neşriyatı boyunca siyasi olmakla beraber memleket, menfaatlerini muhafaza ederken, partililerin sıkışık ve ne de olsa tek taraflı pencerelerinden bakarak, müşadelelerin, noksan kalmamasını sağlamak, daha feyizli ve hareketli olmak için bağımsız kalmaya karar vermiştir. Ayrıca İçinde bulunduğumuz siyasi devrin, demokratik icatlarına da uymak için meskur tarafsızlık, bilahare düşüncelerimize göre mesud bir emrivaki halinde, bizleri hükmünü alacaktır. “Fil hakikat gönüllerimizi ve kalemimizi memleket düşüncesiyle beraber tutmaya, faaliyetimizde imkân nispetinde, şahıslardan ve gazezlerden uzak kalmaya, siyasi bir felaket ve kader olarak, memleketin birliğini her fırsatta darbelemeğe niyetli sürüş unsur ve grupların çirkin çekişme, dedikodularına kalem uzatmamağa adınca spekülasyonlara ortaklık etmemeye niyetliyiz. Fakat bu vaziyet, iyice bilinmelidir ki faaliyetimizin adam akıllı dışına çıkarılmış bir sahada değildir. Şayet memleket için iğne ucu kadar huzur getireceğine, kani olursak evvela tefrika kılıçlarını oynatacak ve pek sanatkârane şekilde bu yangına gaz fişkırtan kirli karınlara hiç tereddüt etmeden, taşıdıkları fenalıklarla, eşmeye, efkârı umumiyeyi şaşkırtan, karanlık bulutları keza dağıtmaya koşacağız. Bütün heyecanlarımızda, dost samimi bir ruhla yanmaya, sefalet ve harabiyetimizin gizlendiği ipucu yuvalarına ferahlık getirecek bir temkinle dikkatlerimizin önüne dikmeğe açık ve müsbet görmeye alışacağız” (Elazığ, 1950).

Gazetenin diğer önemli yazarı ise A.Şevket Bohça idi. Yazar ilk sayıda gazetenin sağ alt köşesinde yayımlanan yazısında Gazete ve Cemiyet başlıklı bir yazı kaleme almıştı. Yazısında gazetelerin sadece cemiyetlerin fikirlerini ileten birer tercüman olmadıklarını ifade etmiş gazetecilerin kendi çaplarında bir fikir seviyesine sahip olmaları gerektiğini ifade etmiştir.

Hakkın ve Demokrasinin Gazetesi: Yeni Harput

Yeni Harput gazetesi, 8 Haziran 1955 tarihinde yayımlanmaya başlamıştır. O dönemde Elazığ ilinde faaliyet gösteren Çolakoğlu Matbaası'nda basılmıştır. Gazete, haftanın ilk günü Pazartesi günleri hariç, altı gün boyunca yayımlanmıştır. 1955 yılı itibarıyla Anadolu'da haftanın altı gün gazete çıkarmak oldukça meşakkatli bir süreç olduğu değerlendirilmektedir. Yeni Harput gazetesinin imtiyaz sahibi Mehmet Çolakoğlu iken, başyazarlığını Dursun Çolakoğlu üstlenmiştir. Gazetenin isminin hemen altında “Hakkın ve Demokrasinin” ifadesi yer almaktadır. Gazete, dört sayfa olarak çıkarılmıştır. İlk sayfası dünya ülke gündemini ele almaktadır. Ayrıca, gazetenin sahibi olan Av. Dursun Çolakoğlu yazılar kaleme almıştır Av. Dursun Çolakoğlu: “Basın ve Elâzığ” adlı yazısında şunları söylemiştir: “Basını idare tarzlarına göre kategoriye ayıranlar haksız değildir. Totaliter idarelerde daha doğrusu demokrasiden mahrum cemiyetlerde basının vazifesi sadece iş başındaki diktatöre madi ve yapılan kötü icraatı millete iyi göstermeye mahsustur. Böyle bir matbuattan sadece üç beş patron ve bir zümre faydalanır ki, bu maddi menfaat hudutlarını zaten aşamaz. Hâlbuki demokratik idarelerde basın en mümtaz mevkidedir. Çünkü idare edenlerle idare edilenler arasında bir haberci bir münekkit ve bir emniyet sübabıdır. Mevcut idare hatalı bir karara vardı halk aleyhine bir adım atmaya teşebbüs ettiği anda karşısında basını bulur. Bu suretle mürlakabe vazifesini yapmış olur; Bir de halkın hükümetten dilek ve temennilerine ulaştırmak için ehemmiyette bir vazifenin sahibidir. Elâzığ'da basının rolü var mıdır? Sualine sorarken derhal (Evet) dememiz lazımdır vilayetimizde basın kendisine düşeni yapabilmesi için sadece gazete sahibinin çalışması kâfi değildir. Halkımızın ve idare makamlarının gazeteyle daima iş birliği şarttır. Vatandaş bütün dileklerini şikâyetlerini gazeteye bildirebilir, ihtiyaçlarının

alakalılara duyurulmasını ister. İdari makamlar bu neşriyat karşısında alaka ve anlayış gösterirler; basınla işbirliği yaparlarsa halk hizmeti dediğimiz prensip kendiliğinden tahakkuk yoluna girer. Hele aynı vilayetin gazetecileri bu nokta etrafında halklanır ve şahsi menfaat kablislerine düşmeden ana gaye de birleşip anlaşılabilirlerse varlıklarını kabul ettirir; vazifelerini yapmış olurlar. Bilhassa ilgili makamların muayyen zamanında yapacakları basın toplantıları bu vazifenin yapılmasında en büyük fayda ve yardımını sağlamış olur. Elazığ ve basın hakkındaki fikirlerimizin hülasası budur. Biz bu gayeye inanıyor ve neticeyi bekliyoruz.” (Yeni Harput, 1955).

Günlük Bitaraf Gazetesi: Uluova

Elazığ’da 25 Ocak 1953 tarihinde günlük olarak yayın hayatına giren Uluova gazetesi, Şevket Çeçen ve Muhsin Parlar tarafından yayımlanmıştır. Gazete, modern dizgi makinelerinin kullanımıyla dikkat çekmiş ve bu durumla, yayın özgürlüğü artırılmıştır (Yüksel, 2024, s. 35). İlk etapta günlük olarak yayımlanmaya başlamıştır. Gazete isminin hemen altında “*Elazığ sevenlerin gazetesi*” şeklinde yazı yer almaktadır. Logosunun sağ tarafında “*Günlük Bitaraf Gazete*” olarak yazılmaktaydı. Gazete 5 kuruştan satılmaya başlanmıştır. Gazete yazarlarından Muhsin Parlar çıkış nedenlerini. “*Niçin çıkıyoruz*” başlıklı yazısında ifade etmiştir. Parlar yazısında: “*Gutenberg’in dünyada ilk çıkardığı gazete misali bütün imkânsızlıkları sinesinde toplayan bu gazeteyi çıkarırken gayemizi açıklamak isteriz Ulu Tanrı kısmet ederse prensiplerimiz şunlar olacaktır. Eğriye eğriyi Doğruya doğru demek gazetecilikte ticareti ikinci plana alıp esas manası olan dört kuvvet vazifesini yapmak hemşerilerimize sözlerini fikirlerini şikâyet ve dileklerini yapma imkânı ve zeminini hazırlamak Vatandaşın Şeref ve haysiyetine en az bizim şeref ve haysiyetimiz kadar aziz bilmek Hiç kimseye dalkavukluk yapmamak mahalli haberler dilekler şikâyet ve isteklere geniş yer vermek. Milli bünyenin birer parçası olan parti fikirlerini hürmet etmek memlekete vatana karınca kadar hizmet etmek nasip olursa bu yollarda durmadan dinlenmeden çalışacağız önümüzde gelecek Çalı çırpı kabilinden manileri tepeleyerek daima ve daima vatan menfaatlerine ilerleyeceğiz kısmet olmaz da muvafak olamazsak o vakit şeytanın Zavallı çömezleri ellerine bir çift zil alsın şakır şakır çalıp oynasınlar bir gün yine karşılarında daha Heybetli ve daha ihtişamlı bulmak şartıyla olarak ifade etmiştir (Uluova, 1953).*

Gazetenin diğer köşe yazarı Refik Eren olup, ilk yazısında “*Okuyucularımıza*” başlığını kullanmıştır. Eren, bu yazısında okuyucusu ile dertleşeceğini ve okurlarının düşüncelerini bir nevi dile getireceğini ifade etmiştir.

Ayrıca, gazete, haftanın her günü, sadece pazartesi günleri hariç olmak üzere yayımlanmaktadır.

Sonuç

Basın, toplumun toplumsal, ekonomik, kültürel ve politik aydınlatmada önemli bir işlevi üstlenmiştir. Osmanlı Devleti’nde basın 1831 yılında Takvim-i Vekayi gazetesi ile devlet kontrolünde başlatılmış olup Türk basın tarihi açısından önemli bir adımdır.

Elazığ’ın basın tarihi 1883 yılına kadar uzanmaktadır; bu tarihte, devletin kontrolünde yayın hayatına giren Mamuretü’l-Aziz gazetesi, şehrin ilk gazetesidir. Gazetenin matbaa müdürlüğü Hüseyinli Hacı Ömer Bey tarafından yürütülmüş ve başlangıçta haftalık olarak yayımlanmıştır. Elazığ basını, 1918 yılında yayımlanan Şark Gazetesi ile devam etmiş, daha sonra 1922 yılında Satvet-i Milliye ve kısa bir süre için Yeni Mefkûre gibi gazetelerin çıkışıyla çeşitlenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti döneminde, 1931 yılında yeniden siyasi bir gazete olan Turan ile Elazığ'daki basının etkinliği artırmıştır. Takip eden yıllarda Uluova (1953), Nurhak (1972), Fırat (1986), Yeniçağ (1995), Günışığı (1997), Elaziz (1998) gibi çeşitli gazeteler yayımlanmıştır. Ayrıca, 1950'de Elazığ gazetesi ve 1955'te Yeni Harput Gazetesi gibi önemli yerel gazetelerin de yayın hayatına geçirilmesi, Elazığ'daki basının çeşitlenmesini ve derinleşmesini sağladı.

Elazığ basın tarihi, 19. yüzyıldan itibaren devletin kontrolünde başlayan süreç boyunca uzanan çok sayıda gazeteyle şekillenmiştir. Basının bu dönemdeki gelişimi, sadece Elazığ'ın değil, aynı zamanda Türk basınının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Gazetelerin çeşitlendirilmesi, yerel halkın bilgilendirilmesi, kamuoyunun şekillendirilmesi ve siyasi gelişmelerin aktarılması açısından kritik bir rol oynamıştır. Elazığ'da yerel basının varlığı, halkın bilgi edinebilmesinin sağlanması ve demokratik hizmetlere katılım açısından önemli bir zemin oluşturulmuştur.

Elazığ ilinde, 1960 Askeri Darbe döneminde yayın yapan Elazığ'ın dört yerel gazetesinin ilk yayın tarihleri incelendiğinde dört gazetede tarafsız ve halkın yanında yayın yapacaklarını ifade etmişlerdir. İlk çıkış sayılarında bu durumu gazetelerin ilk sayfalarında başyazarlarının kaleme aldığı yazılar ile ifade etmişlerdir. Basının işlevinin aslında bir köprü olduğunu belirtmişlerdir. Halkın tercümanı olacaklarını iktidar ile halk arasında köprü vazifesi göreceklerini ifade etmişler.

Bu bağlamda, Elazığ basın tarihi, sosyal ve siyasi dinamiklerin kapsamlı bakış açısıyla incelenmesi gereken değerli bir alandır.

Ekler

Devlet Nüshası

14 Ekim 1960

Yeni Harput

HAKIKAT VE DEMOKRASİNİDİR

Haftalık
Söylence
Korkmayınız
STATÜSÜ

Platı 10 kuruş

GÜNLÜK SİYASİ GAZETE

25 Mayıs 1960 Çarşamba

Yıl 3 Sayı 1404

Telefon 69

Pazarlasından maada herbiri çıks

Ordu İdareyi Ele Aldı

B. M. Meclisi Feshedilerek Eski Erkan Muhafaza Altına Alındı

Basın Suçluları ve Tevkif edilen Subaylarla Gençler Tahliye edildi

Ankara — 27 Mayıs günü sabaha karşı yurtdışı muvazir hükümeti haral politikası çökmesinden kurtarmak ve kardeş kavgalarına son vermek için Ordu idareyi ele almıştır.

Türk Kara Hava Deniz kuvvetlerinin işbirliği sayısında hareket ıvralı inkişaf etmişdir. eski hükümet zikarı no hafıza altına alınmıştır.

İç kısıpına gelen Milli Birlik Komitesi, B. M. Meclisini feshederek karışıklı sıyanı toplantı ve faaliyeti men ederek yeni anayasasını hazırlanması için bir komite kurmuş ve komitenin başına üniversite rektörü Süddik Sami Onar getirilmiştir.

Milli Birlik Komitesi ve Türk Silahlı kuvvetler Başkandanını sıfatıyla idareyi eline alan Or

Nütus sayımı bu yıl Ekimde yapılacak

Hazırlıklara şimdiden başlandı

Sayımla ilgili evrak vilayatlara gönderildi

Ankara — Bu sene Ekim ayında yapılacak olan nütus sayımı hazırlıklarına başlanmıştır.

Bu münaselele İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından gerekli sayım formaliteleri ile ilgili matbu evrak vilayatlara dağıtılmıştır. Ayrıca Dağılım Vekâletleri de vilayet idarelerine gerekli bilgiyi vermiş ve bu hususta teşkil edilecek sayım heyetleri için çalışmaları talimatında göndermiş bulunmaktadır.

Yeni Anayasa hazırlıkları komitesi Başına S.S. Onar getirildi

Ankara — 27 Mayıs günü sabaha karşı yurtdışı muvazir hükümeti haral politikası çökmesinden kurtarmak ve kardeş kavgalarına son vermek için Ordu idareyi ele almıştır.

Türk Kara Hava Deniz kuvvetlerinin işbirliği sayısında hareket ıvralı inkişaf etmişdir. eski hükümet zikarı no hafıza altına alınmıştır.

İç kısıpına gelen Milli Birlik Komitesi, B. M. Meclisini feshederek karışıklı sıyanı toplantı ve faaliyeti men ederek yeni anayasasını hazırlanması için bir komite kurmuş ve komitenin başına üniversite rektörü Süddik Sami Onar getirilmiştir.

Milli Birlik Komitesi ve Türk Silahlı kuvvetler Başkandanını sıfatıyla idareyi eline alan Or

İktisadi Tedbirlerin çok geç alınmasından tüccar şikayetçi

Ankara Cumhuriyet Tiesi — Odalar Birliği XI nci Genel kurul toplantısı bu gün saat 10 da Dil Tarih ve Coğrafya fakültesinde başlamıştır. Kongre başkanlığına Süleyman Batur ve Başkan ve Reşat Lehibri oğlu seçildikten sonra özeti evvelce verdiğimiz faaliyet raporu okunmuştur.

Oğleden sonra toplantı üzerinde delegelerin konuşmalarını Süleyman Batur başkanlığına devam etmiştir. Bu sene Ekim ayında yapılacak olan nütus sayımı hazırlıklarına başlanmıştır.

Bu münaselele İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından gerekli sayım formaliteleri ile ilgili matbu evrak vilayatlara dağıtılmıştır. Ayrıca Dağılım Vekâletleri de vilayet idarelerine gerekli bilgiyi vermiş ve bu hususta teşkil edilecek sayım heyetleri için çalışmaları talimatında göndermiş bulunmaktadır.

Şehrimizde

Şehrimizde de Milli Birlik Komitesinin emirlerine uyularak gece saat 20 den sabah saat 4 e kadar sokağa çıkma yasası konulmuş eğlence yerleri kapatılmıştır.

Devlet malzeme ofisi yedek parça ithal etti

İzmir (Tab) Devlet malzeme Ofisi İzmir şubesinde satılacak oto mobil kalmamıştır.

Bu yüzden yapılması icap eden satışlardan vazgeçmek zaruret doğmuştur.

Diğer taraftan devlet malzeme ofisi vasıtasıyla bakımını sağlamak üzere tesisler kuracaktır.

Özür

Milli Birlik komitesi emreleriyle gazetemin Cuma günü neşriyatını takti etmiştir. özür dileriz. Yeni Harput

İki Makinalı Peyk — Tires i nde ve meteorolojik makinalar ile yukarıdan çektileri New Jersey ve Hawaii deki istasyonları lamakta olan peyk Atılamadan önce apık neş batarvaları tecrübesinde.

Devlet Mühürü

ULUOVA

İstinye Sahipleri ve Kurumları Mühürü Parlar - Servet Çetin

BAZIGI SEVENLERİN GÜNEK SİYASİ GAZETESİ

Yıl 1 Sayı 2235 28/MAYIS/1960 Cumartesi Fiyatı 10 Kuruş Tifi 200-318

SAHİPLERİ
Turgut PARLAR
Bekir ÇELİK
Muharrem YILMAZ
Uluova Mahallesi - ELAZIĞ

BU SAYIDA
Yeni İktisadi Fikirler
E. A. A.
Lokan TIRAKLI

**Türk Silâhlı Kuvvetler Kumandanlığı Memleketin
- Bütün İdaresini ele Aldı -**

**Vilâyetlerde Garnizon Kumandanları İşlere
Bütün Selâhiyetle Bakacak**

Sehrimizde Normal Hayat Avdet Etti

**Bu Gece Eğlence Yerleri Kapalı Olup, Saat 20 - 4 Arası
- Dışarı Çıkma Yasağı Devam Ediyor -**

**İkinci Bir Emre Kadar Bankalar Hertürlü
Muameleyi Durduracak**

27-Mayıs-1960 gece yarısından itibaren Türkiye'deki bütün idareyi Türk Silâhlı Kuvvetler Kumandanlığı ele almıştır.

Garnizon Kumandanları bulunduğu yerleri müvakkat idare etmektedir.

ki ve askeri bütün işlerini deruhte edeceklerdir. Partilerin içine düştükleri siyasi hareketler için girişilen bu teşebbüsün kurucu bir meclisi tarafından yapılacak

gü Politik çıkışta son verilmek için girişilen bu teşebbüsün kurucu bir meclisi tarafından yapılacak

Havadan Mütessir olmayan beyaz - boy a -

Herhangi bir yere tatbik edildiği zaman son derece parlak bir beyaz görünen ve zamanla sararmayan bir boya İngiliz Jonsen and Nicholson kampanyası tarafından geliştirilmiş bulunmaktadır. Bu boya ya bugüne kadar terkibi anlaşılmiyan son derece güzel bir beyaz boyeaglistiri kullanılan Floransalı Rönesans devri ressam ve heykeltıraşı Della Robbia'ya isafeten Della Robbia isim verilmiştir. Yeni boya altı saatte kuruyup son derece parlak bir sırtış teşkil etmekte ve hava şartları buhar ve sisiredeu katiyen mütessir olmamaktadır.

Müşterek Pazara Giriş Şartlarımız

Ankara (Tab)—Müşterek pazara giriş mevzuunun ilgili sanayimizi en iyi koruyacak, hangi şartlar altında tahakkukunun yerinde olacağını etüt etmek üzere Vekûletlerarası bir komisyon kurulmuş ve çalışmalara başlamıştır. Gümrük ve Tekel Bakanlığında sürekli bir şekilde toplantılar yapan Komisyon, Maliye, Koordinasyon, Ticaret, Ziraat, N. f. a ve Tekel bakanlıkları temsilcilerinden tereküp etmek tedir.

Komisyon bilhassa müşterek pazarın Gümrük tarifleri üzerinde kesif bir faaliyet göstermektedir. Müşterek pazarın kurulmasını intihak ettirebilmek için bizim Gümrük tarifelerimiz üzerinde ne gibi değişiklikler yaddılması gerektiği etüt poilmektedir. Bu arada diğer şartlara intibaktınız için lüzumlu yeniliklerin intikametide tesbit olunmaktadır.

Amerikanın en büyük Güneş Fırını Tamamlandı

Güneşin hararetini elektrikte tahvil edecek, dünyanın en kuvvetli vasıtalarından olan muazzam bir güneş fırını Amerikada çalışmaya başlamıştır. Massachusetts eyaletinde Natick'te bulunan güneş fırını 6000 derecelik bir hararet istihsal etmektedir. Bu hararetin bir atom infilakının husule getirdiği hararet derecesindedir.

Eşi bulunmuyan birayna tertibatı ile elde edilen buhar, nükleer ve diğer

Yerli ilaç sanayimiz gelişiyor

Yerli ilaç sanayine ait tesislerimiz

Avrupadaki yük ilaç sanayisiyle yarışıyor. Yüzde yüzsürmüştür. Son yük bir tormek ilaç sanayinde lektil cina h dir.

Yerli ilaç sanayine ait tesislerimiz

Avrupadaki yük ilaç sanayisiyle yarışıyor. Yüzde yüzsürmüştür. Son yük bir tormek ilaç sanayinde lektil cina h dir.

Yerli ilaç sanayine ait tesislerimiz

Avrupadaki yük ilaç sanayisiyle yarışıyor. Yüzde yüzsürmüştür. Son yük bir tormek ilaç sanayinde lektil cina h dir.

Emniyet Müdürlüğünden Tebliğ Olunmuştur.

1— Polis Mesleğine alınacak ilk okul mezunları hakkındaki talimatname gereğinde ilk okul mezunlarından yapılacak müsakaka imtihanı ile Polis Stajyer namzeti alınacaktır.

2— Taliplerin Mahalli Mülkiye Amirliğine verecekleri dilekçelerine beş sınıflı ilk okul diploması tasdikli örneği, Nüfus tezkeresi örneği, Fiili askerlik hizmetini yapmış olduğuna dair vesika ekliyeceklerdir. Taliplinin (30) yaşını geçmemiş olmaları şarttır.

3— Talipliler verecekleri dilekçelerine; imtihan belgesine kadar gidiş dönüş Yol masrafları ile iate ibate ve bütün zaruri masrafları kendisine ait olacağına adir meşruhat vereceklerdir.

4— Mürecaat Müddeti 15/Temmuz/1960 akşamına kadardır bu tarihte sona erecektir.

5— Fazla malumat isteyenler Emniyet Müdürlüğü übe 3. şefliğine müseccat etmeleri ilan olunur.

YILDIZ TUNAN
MUSTAFA YERLİ
SERAL YURAN
BENLİSİZ YAKI
Yeni Harput - Elazığ
Tel: 1.122.1444

TURAN

Devlet Hükümeti
30 MAYIS 1960
Pazartesi
Plan: 10 Karan
NO: (4654)
İLE CİSİ: MATİD: 1960

PAZARCIK MANDASI İYEN GÜN CİSİ
Milli Birlik Komitesi Başkanı ve Başvekil Orgeneral Cemal Gürsel
Yeni Hükümeti Kurdu

Yeni Hükümet Temamen Tarafsız Dünya ve
Memleket Çapında İsim Yapmış Şahıslardan
Teşekkül Etti

Anayasa Komisyonunda Çalışma
Planları ile Son Hadiseleri izah
Etiler

27 Mayıs günü kurulan
Yeni Hükümetin
Başkanı Cemal Gürselin Devlet

ve Hükümet başkanlığına
başbakanlık görevini devralmış
Başvekil Cemal Gürselin
Yeni Hükümetin teşkil

edilmesi hakkında
yapılan çalışmaların
sonuçları hakkında
yapılan açıklamalar
ve diğer haberler
hakkında

Yeni Hükümetin teşkilatı

Başbakan ve Millî Hükümet Vekili	: Orgeneral Cemal Gürsel
Devlet Vekili	: Amel Akfırat
Devlet Vekili	: Selim İnan
Adliye Vekili	: Akdemir Çelebioğlu
Dahiliye Vekili	: Tuncel Özalp
Hariciye Vekili	: Selim Sarper
Maliye Vekili	: Ekrem Akın
Maarif Vekili	: Feyzi Yavuz
Nafia Vekili	: Deniz Kuvvet
Ticaret Vekili	: Cahit İnan
Sıhhat Vekili	: Nurettin Köksal
Güvenlik Vekili	: Fatih Akın
Ziraat Vekili	: Ferihsun Çelikkaya
Mülkiyet Vekili	: Selim Uluç
Çalışma Vekili	: Cahit Talas
Sanayi Vekili	: Mehmet Uluç
Belediye Vekili	: Zeki Tarhan
İmar ve İskele Vekili	: Osman Kubat

Şehrimiz Okulları Yaz Tatiline Girdi

İlkokullarda İmtihanlar bugün Başlıyor

Okullar 28 Mayıs Cuma-
reseni günü yaz tatiline girmişlerdir. İlkokullarda biten imtihanlar bugün baş-
layacaktır.

Kuduran Manda Kediği Yuttu

İlimiz (Özalp) İlimize
bağlı Sürmeler köyünden
ayrıda otlayan bir manda
toldan geçerken olan bir
kediği hemde yutmuşunda
kayruğu boğazında kalması
ile bu halde sokakta do-
layıp ve etrafa saldırarak

manda bir müddet köyün
içerisinde dolanmış kediği
yutamamıştır. Biraz sonra
bir evin duvarına başını
bir kaç defa vurduktan
sonra kediği yutmuş ve
gazimesine son vermiştir.
Manda biraz sonra kudur

Liselerde imtihanlar 9
Haziranda başlayacaktır.

me önemli gösteriş ve
benzer özünü etrafına ye-
tişen köylüler tarafından
öldürülmüştür.

Diğer taraftan oraya -
sarı taşınan vâzifeli İstan-
bul Üniversitesi Profesör-
leri Öd. Prof. Dr. Süleyman
Sami Öner başkanlığında
Ankara'da görevli 60 pro-
försel uzmanlarca bu
projeyle ilgili araştırmalar
yapılmakta ve
mühterim hükümetin bu
zelen kurulumu için lazım
gelen yollar tah edilmiş

ve yeni bir araştırma ba-
zılamakta, bunun bilahare
Tercüme, Danıştay, Sayış-
tay, Anayasa İnceleme, Başbakan
Bakan ve Hükümetin İsti-
faları merdivenleri arasında
hükümetin politikasının içinde
milliyetçilikle ilgili araştı-
rma, demokratik müesseseler
lerin kurulup mülkate al-
tın alınacağı bildirilmiştir.

Kaynakça

JOSÉ (Toplumsal Eğitim)

Sürelî Yayınlar

Elazığ gazetesi

Uluova gazetesi

Yeni Harput gazetesi

Turan gazetesi

Telif ve Tetkik Eserler

Alacı, Beral ;Babaoğlu Resul, “27 Mayıs Sürecinde Türkiye’deki Basın Politikaları”, CTAD, Yıl 17, Issue 33 (Bahar 2021), ss. 317-346, s.319-320.

Aydın, Mehmet Korkud (2017). İkinci Dünya Savaşından Sonra Türkiye'nin Demokrasi Arayışları İçinde Kaybolan Bir Kuruluş: İnsan Hakları Cemiyeti (1946). *International Journal of Social Science Research*, 6(2), 83-101.

Aydın, Mehmet Korkud (2018). "Chp’de Parti İçi Muhalefetin İlk Örneği: Çiftçiye Topraklandırma Kanunu ve Tbm’de Yaşanan Tartışmalar." *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 41 (2018): 359-384.

Aydın, Mehmet Korkud (2020). "Basın Kaynaklarına Göre 27 Mayıs 1960’a Giden Süreçte Turan Emeksiz Olayı." *International Journal of Social Science Research* 9.2 (2020): 180-197.

Çakmak, Zafer,(2003),Elazığ,Elazığda Yayınlanan İlk Gazete Mamuratü’l -Elaziz,Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları,3.

Haykır, Yavuz -Haykır, Handan,(2015) ,Elazığ Basın Tarihi,(1883-1960).Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi,17 Kasım Atatürk’ün Elazığ’a gelişinin 77. Yıl anısına Tarihten Günümüze Uluslararası Elazığ Kongresi, Ankara

KARATAŞ, Murat, (2022), “Türkiye’de Çok partili Hayata Geçiş Sürecinin İç ve Dış Dinamikleri Üzerine Bir Değerlendirme”, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Yaz 2022/11, ss.303-323, s.305

Pehlivanlı, Hamit, (2018) Elâzığ 27 Mayıs 1960 Askeri Darbenin, Yerel Basındaki Yansımaları, *Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Yayınları Merkezi. Ankara

ŞAHİN, Dürdane, “27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ve Basın (1960-1965)”, *HISTORY STUDIES Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi International Journal of History* 15/4, Kasım – November 2023, ss.723-741.

Varol,Asaf (2014). Elazığ’da Yazılı Ve Görsel Basın İçin Stratejik Hedefler, https://www.asafvarol.com/makaleler/Elazig_2014

YILDIRIM KIRIŞ, Özlem, (2021), “Türk Siyasi Tarihinde 1950 Seçimleri Sürecinde Söylem ve Tartışmalar”, *Belgi Dergisi*, S.22, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2021/II, ss. 399-424.

Yüksel, Fahrettin (2024). “Bir Yerel Tarihi Kaynağı Olarak Uluova Gazetesi: Kıbrıs Barış Harekâtı Üzerine Bir İnceleme”, *Eğitim ve Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (ESAR)*, C:5, S:1, Haziran 2024., ss.31-49, s.35.

YAYIN ETİĞİ

Toplumsal Eğitim Dergisi, etik yayıncılık hususunda en yüksek standartlara bağlı kalmayı ilke edinmiştir. Bu kapsamda; Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkeleri benimsenmiştir. Dergiye gönderilen makaleler daha önce yayımlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecine tabi tutulmamış olmalıdır. Toplumsal Eğitim Dergisi'ne gönderilen her bir makale en az bir editör ve iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilecektir. Değerlendirme sırasında rastlanılan intihal, duplikasyon, sahte yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, eser dilimleme, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi etik dışı durumlar olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda, kabul edilen etik standartlarına uygun olmayan makalelerin değerlendirme süreci sona erdirilir. Yayından sonra tespit edilen olası etik ihlallerine sahip makaleler yayından kaldırılır. Makalelerin etik kurallara uygun yazılması yazarların sorumluluğundadır. Toplumsal Eğitim Dergisi'nin benimsediği uluslararası araştırma etiği ilkeleri şunlardır;

- Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.
- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.
- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır. Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir zorlama altında olmamalıdır.
- Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.
- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.
- Deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.
- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluştan gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluştan çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.
- İnsan ögesi bulunan çalışmalarda, "yöntem" bölümünde katılımcılardan "bilgilendirilmiş onam" alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdaki etik kurul onayı alındığı belirtilmesi gerekir.

PUBLICATION ETHICS

The Journal of Social Education is committed to adhering to the highest standards in ethical publishing. In this context; Ethical publishing principles published by the Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) and World Association of Medical Editors (WAME) have been adopted. Articles submitted to the journal should not have been published before and have not been evaluated in another journal. Each article sent to Journal of Social Education will be double-blinded by at least one editor and two referees. Plagiarism, duplication, fraudulent authorship, research / data fabrication, work slicing, copyright infringement and concealment of conflict of interest encountered during evaluation are considered unethical situations. In this context, the evaluation process of articles that do not

comply with the accepted ethical standards is terminated. Articles with possible ethical violations detected after publication are removed from the publication. It is the authors' responsibility to write the articles in accordance with ethical rules. The international research ethics principles adopted by Journal of Social Education are as follows;

- The principles of integrity, quality and transparency should be ensured in the design of the research, the review of the design and the conduct of the research.
- Research team and participants, purpose of the research, methods and possible uses envisaged; They should be fully informed about the requirements and, if any, risks of participation in the research.
- Confidentiality of information provided by research participants and confidentiality of respondents should be ensured. Research should be designed to preserve the autonomy and dignity of the participants.
- Research participants should participate in the research voluntarily and should not be under any coercion.
- Participants should be avoided from harm. The research should be planned in a way that does not put the participants at risk.
- Be clear about research independence; If there is a conflict of interest, it should be indicated.
- In experimental studies, written informed consent of the participants who decide to participate in the research should be obtained. The legal guardian's approval must be obtained for children and those under guardianship or those with confirmed mental illness.
- If the study will be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization that the study will be carried out.
- In studies with a human element, it should be stated in the "method" section that "informed consent" was obtained from the participants and the ethics committee approval was obtained from the institution where the study was conducted.

YAZIM KURALLARI

- 1- Yazarların, Dergi Yönetim Kurulu'nun belirlediği yazım kurallarına uyması zorunludur. Eserlerin imla ve noktalama yönünden kontrolü yazarın sorumluluğundadır.
- 2- Makaleler yayınlanmadan önce ön değerlendirmeye tabi tutulur. Ön değerlendirmeyi geçen makalelerin intihal kontrolü yapılır. Editör Kurulu, İntihal raporu doğrultusunda makaleyi hakemlere gönderir.
- 3- Hakemlerden gelen rapor doğrultusunda Editör Kurulu tarafından makalenin yayınlanıp yayınlanmayacağına karar verilir. Editör Kurulu Hakem raporlarından bağımsız olarak makaleyi yayınlamama hakkını saklı tutar.
- 4-Hakemlerin düzeltme isterlerse makale yazara geri gönderilir. Vaktinde geri dönmeyen makalelerin süreci sonlandırılır.
- 5- Editör Kurulunda kabul edilen çerçeve dâhilinde düzeltmesi yapılmış olan makaleler Yönetim Kurulu'na sevk edilir.
- 6- Yönetim Kurulu tarafından onaylanan makaleler yayınlanmak üzere sıraya alınır.
- 7- Yazar, Dergi Editör Kurulunun tebliğ ettiği hususları zamanında yerine getirmelidir. Aksi takdirde makalenin işlem süreci durdurulur ve makale için tahakkuk eden harcamalar (dizgi, mizanpaj vb.) yazardan tahsil edilir.
- 8- Yayın Dili: Derginin yazım dili Türkçedir. Ayrıca İngilizce, Almanca, Arapça ve Farsça yazılar da kabul edilebilir. Dergimize gönderilecek çalışmalar için şu kurallar esastır;

Ana Başlık Boyutu 14 pt, ortalanmış, kalın
Kağıt Boyutu A4

Ana Metin Üst Kenar Boşluk 2,5 cm
Alt Kenar Boşluk 2,5 cm
Sol Kenar Boşluk 2,5 cm
Sağ Kenar Boşluk 2,5 cm
İlk satır girinti 0 cm
Yazı Tipi Times New Roman Yazı
Tipi Stili Normal Normal
Metin Boyutu 12 pt
Aralıklar
Sol: 0 cm
Sağ: 0 cm
Önce: 0 nk
Sonra: 10 nk
Satır Aralığı 1,15
Alıntı Metni Boyutu 10 pt
Özet Yazı Tipi Times New Roman
Öz Başlığı 12 pt, İki Yana Yaslı, Kalın

